

ROL

ČASOPIS PRE ZÁBAVU A POUČENIE.

Zodpovedný redaktor a vydavateľ:

MIKULÁŠ ŠT. FERIENČÍK.

Roč. XI.

Turč. Sv. Martin, 30. novembra 1880.

Číslo 11.

Šefraník.

Povešť.

(Pokračovanie.)

IV.

Možno, že nielen tetka Luizka, ale mnohý zo shovievavých čitateľov a spanilomyslných čitateľiek budú tiež zvedaví, ako Janko Mladoch, ktorý predsa vybral sa bol do Ameriky, zrazu mohol sa ozvať z Ruska; on, maďarský vlastenec, a v Rusku!

Chcejúc túto zvedavosť upokojiť, musíme vrátiť sa tu, kde sme pretrhli vyprávanie o Jankovej ceste.

„Bohumín!“ zvolali konduktory na stanici, v ktorej naši cestujúci priatelia opustili vozen, do nehož vstúpili boli vo Vrútkach.

Bohumín je stanica riecť možno na rozhraní svetov. Tam je uzol železníc na sever a juh, východ a západ lietajúcich. Viedeň a Petrohrad, Berlín a Pešťbudín tam majú spojujúci stred. Ztade ženú rýchlovlaky cez Vratíslavu do Berlína, cez Varšavu do Petrohradu, a zase do Viedne a Pešti. Tam rozlúčiť sa mali Janko Mladoch a Štefan Bocik, bo tamten mienil ísť do Hamburku a ztade parolodou ďalej do Ameriky; tento zase cez Varšavu do vnútra Ruska. Ale nerozlúčili sa.

Janko Mladoch sadnul s priateľom Štefanom na ten jistý vlak, do jedného vozňa, a tak spolu šli do Ruska. Len na skusy, myslel si Janko. Veď vraj i z Ruska ide cesta do spojených štátov Severnej Ameriky.

A keď tak spolu ďalej cestovali, žiadal Janko Štefana, aby, keď on mu už vyzo-

prával celý svoj život, i on, totižto Štefan, oboznámil ho so všetkými udalosťami svojho života.

„Ach, bratku, môj život bol a je veľmi jednoduchý,“ odvetil prostosrdečný Štefan, „nemajúci žiadnych zvedavosť a napnutosť zapríčiňujúcich udalostí, práve taký, ako i ja celý som. Nuž ale, ak predsa len chceš zvedieť, ako sa mi vodilo odtedy, čo sme sa nevideli, poviem ti to!“

„Veď len to znať chcem!“ preriekol Janko.

„Znaš, že som rovno s tebou zložil a síce s dobrým výsledkom matúrku!“

„Nebolo ani ináčie možno. Bol si najlepším žiakom v celej triede. A pritom miláčkom profesorov! zvlášte správcu gymnázija!“

„Je pravda, že ma professori radi mali. Ale ani nezavdal som jim akživ príčiny k nespokojnosti.“

„Pravda, pravda, bol si vždy vzorom poriadneho žiaka. No ale ďalej vyprávaj —“

„Priduc domov s výtečným vysvedčením, rodičia uradostení boli. Ale mňa len teraz očakávala ťažká otázka: a teraz už čo? Matka by nebola dbala mať zo mňa kňaza; často mi hovorievala, ako ma vidí v duši svojej slúžiť pred oltárom, alebo kázať shromaždenému ľudu. Ach vraj, keby sa tak uskutočnil chcely tieto túžby duše mojej, bola by som tou najšťastnejšou matkou na celom širom svete. Ale mne to ani do hlavy nešlo, preto som i roz-

hodne a k veľkému zármutku matky osvedčil, že ku kňazskému stavu nemám vonkoncom žiadnej vôle a necítim k tomu ani žiadno povolanie v sebe.“

„Tak jedna fakulta bola vybavená. Mal si voľbu svobodnú ešte medzi tromi,“ prehodil Janko.

„Na fakulty som ja vtedy nemyslel. Ale keď tak chceš, pôjdeme po fakultách. Medicíny som akživ priateľom nebol, a menovite stav lekársky nenachodil vo mne vonkoncom žiadneho súhlasu. O tomtedy nebolo reči. Stať sa učiarom? ani za celý svet! Viem, aké sebezaprenie vyžaduje tento stav. — Ešte najviac vôle bol bych mal ku právnictvu.“

„No veď akoby i nie. Slováci sa vtedy zápusťou vrhali na právnické štúdiá, každý chcel byť pravotárom!“ namietnul Mladoch.

„I také časy boli. Ale ja nepatril som do radu tých, ktorí túžili po dosiahnutí advokátskeho diplomu. Už moja prirodzenosť zpirala sa povolaniu pravotára. Lebo i k tomu musí byť človek zrodený. A kto nemá vlohy, nenadobudne jich ani pilnosťou, ani namáhaním. Nemať k niečomu vlohy, necítif povolanie, a predsa vyvolif si to za cieľ života, znamená dobrovoľne odsúdiť sa k večnému troškárstvu, polovičiarstvu. A ja chcel som byť niečim!“ tvrdil Štefan.

„No už teraz neviem ani sám, ktorú si si fakultu mal volif!“ slovil pri krútení hlavou Mladoch.

„Hovorím ti, že najviac vôle bol bych mal ku právnictvu. Stav sudcovský, alebo politického úradníka, tak zdalo sa mi, najbližšie stál k túžbam duše mojej!“

„Prečože si tedý nenastúpil túto dráhu života?“

„A to opytuješ sa ty, ktorý si sám pri sebe skúsil, ak neradno je našincovi pripravovať sa ku takému povolaniu? Tebe len dve prednosti chýbaly, aby si bol roveň Gáborovi, mne jich chybovalo viac. Mimo toho, čo tebe preskádzalo, ja som bol ešte i osvedčený a známy národovec slovenský. No myslím, netreba ti ani slova viac povedať, čo to znamená v terajších, všetko v službu maďarstva nivellujúcich pomeroch vo vlasti našej. Už tým samým zatvorené mi boli brány všetkých

úradov. No a za cenu zreknutia sa národa, alebo práve odrodzenia sa, zapretia svojho slovenského pôvodu, nebol bych prijal žiaden úrad sveta tohoto. A potom, priateľ môj, nezabúdaj, že teraz, menovite v stolicích, nezemän nedostane sa tak snadno do úradu. A písárom lebo práve diurnistom byť, považoval bych si bol za urážku.“

Štefan umlkol. Čakal asnaď na námietky zo strany svojho suseda. Ale i ten mlčal. Cítif ostrosť slov Štefanových. Hlbšie sa ho dotkly, nežli sa zdalo. Áno, on zriekol sa národa, odrodil sa, a čo mu to dopomohlo? Spáchal hriech, to cítil, a nepomohol si s tým. Je to predsa len inšie, keď muž smelým čelom vysloviť môže: som verným synom svojho národa, nezreknem sa ho za žiadne hodnosti a bohatstva sveta! Ako vysoko stojí takýto muž voči tomu, ktorý z akýchkoľvek príčin, či za zisk, za dary, hodnosti zrieka sa svojej minulosti, opúšťa svoj národ a vrhá sa do lona jiného národa. Tam u toho máš pevnosť rázu, tento z ďaleka zapácha zbabelstvom, podlostou. Cítif to sám, a aby udušif tieto pocity, to trápenie vnútorného srdca, pácha a vystrája veci, ktoré vzbudzujú ošklivosť každého šlachetného človeka. A keď ho konečne i ten národ, ku ktorému by sa rád pritreľ, odsocuje od seba, stáva sa vyvrhelom ľudstva. Na čele jeho vybitý je bilag odrodilstva. —

Vlak letel ďalej. Štefan vytiahol toľku s cigarkami a ponuknul priateľa. Zapálif si.

„Mój otec naliehal na mňa, aby som šiel odbavif právnický beh, lebo ako matka chcela mať zo mňa kňaza, otec videl vyplnené všetky svoje ďalekosiahajúce túžby, keď budem stolicným, už akýmkoľvek, ale len stolicným pánom!“

„Dovoľ, aby som ta pretrhul,“ zamiešal sa do reči Mladoch; „prichodif mi práve na um, čo jeden jináče vysokovzdelaný a pritom i veľmi významné stanovisko zaujímajúci muž raz riekol, keď vrátil sa od bývalého kráľovského námestníka: „Len to si prajem, aby mi Boh dal dožiť, žebý môj syn sedet mohol v predsieni kráľovského námestníka a označoval tých, čo uchádzajú sa o pripustenie k výsluchu!“ Tiež dost skromná žiadost, proti

jež vyplneniu bol by nebodaj v prvom rade vzdoroval sám jeho syn, akže jinače nebol veľmi obmedzeného ducha. Verím, žeby si i ty protestoval!“

„A ako. Otec, vidiac neústupnosť moju, a keď som ho ešte dôkladne oboznámil s terajšími pomerami, nahliadnuť, že je to veru nie pre mňa. „Nuž ale čo bude z teba?“ opýtal sa konečne, „veď už len ničím byť musíš!“ „To reku teraz ešte ani sám neznám, čo zo mňa bude. Ale si rozmyslím.“ A rozmyslel som si. Keď sme o niekoľko dní znovu prišli na tento predmet v domácej rodinnej porade, riekol som k veľkému prekvapeniu mojich rodičov, čím budem. Tým reku, čím je môj otec! — Matka zalomila rukami, otec krútil hlavou a nechcel sa spriatelíť s touto myšlienkou. Ale keď videli, že som ja pevne odhodlaný, že niet moci, ktorá by ma od ráz umierneného kroku odvrátila, po mnohom namáhaní a ostrých zápasoch konečne i oni prikryli. Tak vidíš, stal som sa ja kupcom, alebo, ako sa obyčajne hovorí, „šefranikom!“

„Ty? šefranikom?“ zvolal zadivený Mladoch.

„Ako ma tu vidíš. Dopustím, že mnohí ľudia názov „šefranika“ držia za urážku. Ja, priateľ môj, hrdý som na to meno, keď nie pre jinsie, tedy preto, že to meno označuje slovenského obchodníka, ktorý putuje po ďalekom svete, neprestajne prispieva k množeniu národného blahobytu. Osem rokov som už kupcom, a ani dnes neželiem, že som sa stal „šefranikom.“

Mladoch akoby vo vytržení hľadel na Bočika, nechcel veriť, žeby ten nevystrájal s ním žarty. Ale vidiac, že na Štefanovi všetko, výraz tváre, blesk oka prejavuje vážnosť, nepochyboval ďalej.

„Ty sa divíš? nedôverive pozeráš na mňa?“ ozval sa opäť Štefan; „a asnaď si myslíš, že keby si to bol znal na Vrútkach, že som ja len šefranikom, ani by si mi nebol podal ruku. Či je tak?“ a úsmech preletel tvárou jeho.

„Nie, nie. Mylíš sa. Obdivujem tvoje sebazaprenie, odhodlanosť tvoju, to je všetko,“ poznamenal Janko, ale nešlo mu to od srdca.

„Aké zaprenie? Moje presvedčenie hovorí mi, že som ja volil pravú cestu. Som svo-

bodným, od nikoho, len od vlastnej usilovnosti závislým človekom. Len sebe samému zodpovedný. Som pánom svojích činov. A toto, priateľ môj, nenajdeš pri žiadnom inom povolání. Úradník? od kolkýchže ten závisí? nemá svobodnej vôle, vystavený je všemožným sekretúram. Tak je to i s jinými. Veď i tí pravotári neprestajne ponosujú sa na sekretúry, ktoré zakusujú pri súdoch. To všetko ja neznám. Tedy o zaprení tu nemôže byť reči!“

„Ale tvoje vedomosti, tvoje štúdia, to všetko —“

„Nenie to ztratené,“ pretrhnuť mu Štefan reč; „to, čo som sa v škole naučil, veľmi dobré služby mi koná v mojom povolání. A myslím, lepšie sa mi vypláca, nežli keby som si bol volil jiné zamestnanie. Vzdelanosť je i našincom potrebná. Čím vzdelanejší, tým lepšie sa mu vodí.“

„Toto sú pre mňa celkom nové veci!“ sloví Janko.

„Len si rozváž dobre vec. Odhodlaný si už bol, ako si mi hovoril, stať sa diurnistom, alebo pisárom. No, keby si jedno lebo druhé bol obdržal, čím by si bol? Ztratil by si bol samostatnosť, svobodnú vôľu, a stal by si sa bol púhym strojom v rukách cudzých. Mimo známosti písania všetky ostatné vedomosti bol by si mohol povesiť na klinok. No či nieje tak? a čoby si z toho bol mal? Plat tvoj sotvy by ti bol stačil na výživu, a za to by si bol obetoval všetko, ale všetko, čo človeku je vrodené a čím je milosťou Božou obdarený, rozumiem svobodnú vôľu, samobytnosť, samostatnosť.“

„Nemôžem upierať,“ vraví zamyslený Janko, „že slová tvoje nachodia ohlas v duši mojej. Nechápeť pravda jích celú významnosť, lebo ešte mnoho nejasného, odporujúceho ozýva sa vo mne. Ale nemôžem ani to tajiť, že všetko hovorí za pravdivosť, hlbokú základnosť a praktičnosť tvojích myšlienok. Dovoľ mi jednu otázku: nuž a či i ty nosíš na chrbte škatulu, keď chodíš po podomovom kupectve?“

Štefan sa usmial, bezpochyby nad naivnosťou tejto otázky. Ale hneď dal odvetu na ňu:

„Nie, Janko môj! ja som nikdy nenosil škatulu. Nemal som toho potrebu. Znaj, že

už môj otec mal rozsiahly obchod. Ja som vstúpil ako spoločník do neho. Nebolo mi treba chodiť a byť roznašačom. Na to boli tovaryšia. Ale chcel som i to skúsiť, a tak cestoval som i ja od dediny do dediny, od jedného pomieščíka k druhému s tovarom, ale na vozíku. Tak som sa obznámil s mnohými podrobnosťami nášho obchodu. A teraz len niekoľko ráz idem do Varšavy, Moskvy, Nižného Novgorodu, aby som účtoval s tovaryšmi. Teraz by mi už ťažko prichodilo, bavíť sa celý rok, alebo i dva v cudzine. Čožeby na to riekla moja žienka?“

„Tvoja žienka? ty si ženatý?“

„Pravdaže som, a sláva Bohu, šťastný som v manželstve. Lenže, ako hovorím, teraz už viac bavím sa doma, ako v cudzine. Ale za to obchod zkveta a ja rastiem v majetku. Nuž vidíš, priateľ môj, toto je beh môjho života, ako som riekol, jednoduchý, ale ja som úplne spokojný!“

Prešli už i hranicu ruskú. Ktoby znal odhalíť všetky tie myšlienky, ktoré prúdily sa v hlave Jankovej? Zadumal sa hlboko, a Štefan nevytrhol ho z nich. Videl, aký tuhý zápas bojuje so starými predsudkami, obyčajmi. Ale kto stať sa chce novým človekom, ten zlomiť musí moc v sebe starého človeka. A tak to urobil konečne i Janko.

Vlak letel na území ruskom, blížili sa ku Varšave. A div: Janko nehrozil sa už toho nenávideného Ruska. Veď odhodlal sa na ňom pokúsiť sa o poistenie si budúcnosti. Janko stal sa šefranikom, a po dvojiročnom kupčení, ako sme to už zпомenuli, zaplatil dlh strýcovi a tetke!

V.

A bolže ten Janko Mladoch svárny šefraník. Šiel mu veru chýr i z jednej i z druhej strany mohutnej Volgy. A keď ukázal sa v niektorom panskom dvorci, i celý týdeň ho nepustili. Utízili mu hodne tovaru. Postaráno bolo o koňa i služobníka, ba i na cestu mu dali krmu. Ale tak ľahko nevymotal sa, keď niekam prišiel.

Dobre znal zabávať a to nielen mládež, ale i matušky a bafuškov, týchto asnaď ešte i lepšie. Preto ho tak radi mali. A dobre tak.

Ale i on bol celkom zmenený v svojich náhladoch. Predtým videl v každom Rusovi medveďa. Nuž veď novinári v jeho vlasti Rusa bez medveďa ani zпомenúť neumejú. A teraz poznal tých „barbarských“ Rusov v skutočnosti, a naučil sa jich čítať a milovať. Keď oni i niesú na západný spôsob civilisovaní; keď i nemajú a neznajú tej rafinovanej prefikanosti, ktorá je známkou západnej osvety, ale šlachetnosť srdca, úprimnosť, otvorenosť a menovite pohostinnosť nikto jim odopret nemože. Leda ten, ktorý si umienil ľhať na ujmu Rusov. Cestovanie po Rusku Jankovi v mnohom ohlade otvorilo oči.

Nielen v dvorcoch „pomieščíkov“ (statkárov) ruských, i v chatách bývalých nevoľníkov mal dosť príležitostí pozorovať veľký rozdiel v prirovaní k našim domácim pomerom. Nechcem hovoriť o nábožnosti, ktorá je v Rusku tak hlboká, ako asnaď nikde jinde. Pravda, že to židovskí novinári západu hneď vyhlásia za znak otupelosti, rozumie sa, keď je o kresťanoch reč. Lebo pri židoch je jim ona krásnou cnosťou, značiacou vzdelanosť a osvetu. — Ale i v ohlade majetnosti, blahobytu nejedennrát divil sa Janko Mladoch, keď zavdala sa mu príležitosť nazreť do zlatom a striebrom hojne naplnených skryn bývalých ruských „nevoľníkov.“

„U nás by si to darmo hľadal u bohatými nazvaných veľmožov — výjmc asnaď židov — čo tu nevoľník má majetku. Nikdy by som nebol uveril, a čoby mi bol trebárs kto vyprával, že je možné, aby ten potupený, na západe tolko krokodílskymi slzami oplakávaný, lutovaný ruský nevoľník mal tolko v hotovosti, ako tu nie u jedného, ale u mnohých, mnohých vidím. Poďte sem, vy osočovatelia Rusov, nazrite sa do pomerov ruských, a ak máte i len za máčok statočnosti, zajde vám chuť k ďalším pmluvám. Znáam to po sebe. Nebolo asnaď mne rovného osočovateľa všetkého, čo len bolo ruské; slepo a zafato ošklivil som, čo malo i len zápach ruský alebo slovanský. Dnes som už vyličený z toho. „Coecus de colore“ (slepý o barvách), práve takí sme my boli a sú všetci pmluvači ruského národa.“

Dobrá to škola pre neho bola, to prevádzanie podomového kupectva. Z blízka poznal

život ruský v domácnosti. A páčil sa mu. Čože jemu záležalo na politike? S tou nemal do činenia. Nestaral sa ani o to, či je veľdržava ruská absolútna alebo ústavná. Videl, čo chce vidieť, a čo videl, to zdalo sa mu. Nie div tedy, že neozývala sa v ňom neodolateľná túžba po ďalekej vlasti. Cítil sa i tu ako doma. A ďakoval Bohu, že doprial sa mu narodiť Slovákom. Našiel rodných bratov v Rusoch. Nie jedenkrát divil sa zaslepenosti svojej v mladosti, ako len mohol zriekať sa vlastného národa a snažiť sa pretvoriť v člena iného. Človek zdravého rozumu to akživ urobiť nemôže. To je tá prevrátenosť pochopov, následok neprirodeného, na bludných základoch stojaceho vychovávaní. To, čo na vlastnej, rodnej pôde rozvíjať sa mohlo a malo zadarmo, to v cudzej pôde ostáva zakrpatelou bylinou, ani kvetu, ani zrna nemajúcou.

Nebolo mu veľmi ťažko osvojiť si reč ruskú. Veď nezapomenul ani v hluku viacročného peštianskeho života tie sladké hlasy, ktoré naučil sa od drahej matky. A keď i nemal pravého, čistoruského výrazu, veľmi dobre znal sa s Rusmi dohovoriť, a to nielen s pospolitými, ale i so vzdelanými. Nesmiali sa z pokleskov, ktoré asnaď v jednom druhom urobil, to nenie slovenským obyčajom. Upozornili ho na chyby, a on napotom vystríhal sa jich.

Zvláštny to bol pomer, v ktorom stál zvláste s niektorými rodinami pomieščikov. Chodiac po obchode svojom i viacrát do roka obrátil sa v jednom druhom dome. A keď zjavil sa vo dvore, vítali ho ako starého známeho, učastovali ho, ako len milého hosťa. A musel jim vyprávať mnoho o svojich cestách, o svojich skúsenostiach. Nebol cudzým medzi cudzými. Ale svojím medzi svojskými. Nie ináč, len akoby i on ku rodine prináležal. Ale ako tešil a radoval sa tomuto pre neho veľmi príjemnému pomeru, tak nikdy nenadužil do neho vloženú dôveru.

„Idem do Nižného Novgorodu! bo tam účtovať budem!“ lúčil sa obyčajne na zpiatočnej ceste. A maťušky poverily ho s toľkými kommissiami, že až mnoho. Sverily mu značné summy peňazí. A on všetko svedomite vykonal, zariadil, čo žiadaly.

„Do Novgorodu, Ivan Michajlovič? a dobre tak!“ slovil pomieščík Sergej Alexejevič. „Mám tam platiť tisíc rubľov. Neprichodí mi samému ísť. Vezmite, Ivan Michajlovič, i zaplatte. A keď prídete opäť ku nám, donesiete pojistenku.“

Takú dôveru požíval Junko Mladoch v Rusku. Ale nikde takú, ako u Fedora Ivaniča Koropotkina. Tam bol celkom ako vlastný syn považovaný.

Fedor Ivanič bol bohatý statkár v Kostoľmskej gubernii. Majetok jeho, viac tisícov desiatín veľký, rozprestieral sa na brehoch bohatej na ryby Volgy. A tam v úhladnom dvorci žil so svojou manželkou Marfou Pavlovnou. Jediná dcéra bola v pensionate.

Fedor Ivanič bol koležským sovietskym (kollegiálny assessor), a vystúpiac zo štátnej služby, tu žil pokojne, čo vzor pravého ruského pomieščíka. Nebolo pre neho ťažšej veci, nežli keď mal sa o niečo starať. A kto ho chcel pohoršiť, nech len šiel k nemu prosiť o radu. Nepotreboval viacej.

„Urob, ako vieš, a mne daj pokoj, len nech je dobre zrobeno!“ To bola stereotypná odvetá. A ľudia, znajúc ho, dľa toho sa i riadili. A bolo dobre. Dôchodku boloďaka Bohu vždy viac, nežli výdavkov. A tak trápenie bolo by i zbytočné bývalo.

Len keď prišiel Ivan Michajlovič, ako Janka Mladocha v Rusku napospol nazývali preto, že jeho nebožký otec bol Michalom, bolože radosti v Belianke, obci to, v ktorej žil Fedor Ivanič. Nepustil ho ani za dva týždne. Keď bolo pekne, chodil s ním hore dolu, krížom krážom po panstve, ukazoval mu stáda i úrody. A radil sa s ním hneď o tom, hneď o inom. A tak jim ubiehal čas veľmi rýchle. Jestli bolo pošmúrno alebo práve pršalo, šachovali sa vedno celé dni. Iných hostí v Belianke nebývalo.

„Musím ísť, baťuška Fedor Ivanič!“ riekol Janko.

„A kam pôjdeš, lúbezný Ivan Michajlovič? vidíš, že je zachmúreno, hneď príde dážď a do dažďa ťa nepustím. Pobav sa u nás; zajtrá, ak dopraje milostivý Hospodin pohody, pôjdeme na polovku. Ja nechodím ináč, ale tebe k vôli pôjdem! Ostaň!“

A keď ešte i Marfa Pavlovna žiadala, aby sa pobavil, ostal.

Pravda, nebolo to vždy tak. Niekedy riekol Janko na všetky prosby:

„Nemožno! — V Nižnom Novgorode je veľtrh a ja tam byť musím, lebo ináčie nebolo by dobre. Povinnosť ma volá!“ Vtedy ho nesušovali ďalej, ale prepustili.

„Sprevádzaj ňa milosť Božia, Ivan Michajlovič, a vráť sa skoro ku nám!“

A vrátil sa.

Bolo to v tretí rok jeho obchodníctva, že prišiel práve v pozdňú jar do Belianky.

Sotva vymotal sa z oblakov prachu — a toho na cestách v Rusku je práve toľko, ako u nás v Uhorsku — jeho vozík, ťažený bystrým konkom, už kričal z krylca Fedor Ivanič:

„Ivan Michajlovič ide! sláva Bohu, ide!“

A keď Mladoch prišiel ku krylcu, Fedor Ivanič poobjímaj, postískal ho len ako rodného syna:

„Ej, sláva že ti, Hospodine, že si mi ho poslal. Túžil som po tebe, Ivan Michajlovič, ako nikdy jindy. — Evrem! zaopatrí tam vozík i koňa nášmu bratovi, a čo vo vozíku, vnes do chyže všetko, všetko!“ zavolať na sluhu, ktorý hneď mal sa k práci.

„A prečo tak, batuška Fedor Ivanič?“ odvetil novou otázkou Janko.

„No nič to, keď si len tu. Dovoľ, zákuska na stole. Občerství sa a potom prehovoríme.“

Janko užil zákusku, keď najprv poklonil sa i pozdravil domovú paniu Marfu Pavlovnu, a sadnul k Fedorovi Ivaniči na krylci.

„Ta čo vám treba, batuška?“ opýtal sa domového pána.

„Pôjdeš do Moskvy, bratec Ivan Michajlovič!“

„Nepôjdem, batuška; moja cesta inam vedie!“

„Všetko jedno. A ja hovorím: pôjdeš do Moskvy! Ja nemôžem ísť. No a nechcem. Kohože pošlem, ak nie teba? Boh poslal ňa práve teraz v mojom trápení. Vec sa má takto: Vieš, moja dcéra Olga Fedorovna príde z pensionatu domov. I píše mi, aby som jej na každý spôsob kúpil fortepiano. Kde tu kúpiť fortepiano? Slovenskí kupci ho nenosia. Stupaj do mesta, do matušky Moskvy. Tam

kúp. Tam sú sklady fortepianov. A času už niet mnoho. Za dva týždne, najviac za tri príde dcéra domov. I tak ty, lúbezny bratec Ivan Michajlovič, pôjdeš do Moskvy, i kúpiš pre moju dcéru fortepiano. A čo myslíš? vziať hneď dva vozy? na jednom pôjdeš ty, na druhom fortepiano dovezieš.“

„Odvezieme to i na jednom všetko!“ odvetil smejúc sa Janko.

„Niet! to nemôže byť. To nedopustím. Tedy zajtrá ráno pôjdeš, za nedelu budeš nazpät, a potom zabavíme sa. A rozumieš ty, lúbeznejší bratec Ivan Michajlovič, hudbe?“

„No ničie rozumiem!“

„Pekne. Ty rozumieš všetko. E to pravý Slovák, Slovan. On všetko zná, všetko rozumie. No dobre! Vyber dobrý instrument, zaplať, čo bude stáť, o cenu sa nestar. Postačí dve tisíc rubľov? Eh čo! lepšie, dám ti tri tisíc, a vyber pekne fortepiano. Aby sa páčilo dcére mojej. Budeš mať u nej zásluhu. A to mnoho značí. Neznáš ju? Nie? Pravda, ona štyri roky už v pensionate.“

Janko šiel do Moskvy, vybral najkrajší, najdrahší instrument, dopravil ho do Belianky, a Fedor Ivanič div nevyškočil od radosti, že tak podarilo sa mu bez osobného namáhania vyplniť prosbu dcéry!

„No a teraz nepustím ňa, Ivan Michajlovič, kým nepríde domov naša dcéra Olga. Musíš ju poznať a ona teba. A potom chcem, aby si posúdil, či rozumie hudbe!“

„Ej, batuška Fedor Ivanič! akože mne súdiť vašu dcéru? ja prostý kupec, ona v pensionate vysokovzdelaná dáma. Nie, nie! ja pôjdem, i tak treba ponáhľať sa. Čas uchoď a obchod odpočívaj!“ namietal Janko.

„Neboj sa, Ivan Michajlovič, dcéra pokúpi celý tvoj tovar. Znáš, to ony už také. Čo vidia, kupujú.“

„Bojím sa! ona v meste zaopatrí si, čo potrebné a môj tovar ostane nedotknutý! Za ten čas prejdem ešte celú guberniu a tak mnoho odpredám. Uznajte, batuška Fedor Ivanič, že to tak byť musí. Prídem ja opäť v jaseňi. A potom šťastný budem, poznať môcť Olgu Fedorovnu a jej pokloniť sa.“

A Janko nedal sa zdržať, lež po niekoľkých dňoch odišiel.

VI.

Práve minuli tri mesiace, ako Mladoch, nedočakajúc príchod dcéry Fedora Ivaniča, opustil bol Belianku ku veľkej tohoto a jeho manželky Marfy Pavlovnej nevôli. A už zase blížil sa k obci a dvorcu Fedorovmu. Tak ho viedla cesta. Pochodil dve gubernie z tejto i z tamtej strany Volgy a opäť vracal sa na staré chodníky. Taký je život cestujúceho obchodníka všade, a tak tedy i v Rusku. Nebola toho síce potreba, aby jednu a tú istú obec štyrkrát do roka navštívil. Ale Ivan Michajlovič znal, kde ho radi majú, a preto rád sa ta vracal. A dobre mal.

Teraz ale ešte i jiná príčina bola jeho skorého návratu. Zvedavosť nenie vraj mužskou slabosťou, hovorí sa obyčajne a pospolitite. Ale horkýže nie. Jestli sú ženské zvedavé — a že sú, ktoby jim to mohol za zlé mať? — tak veru sú i mužskí, a často zvedavejší, jako ženské. Mohol by som uviesť kolko len chcete príkladov na to. Ale načo. Príklady nepáčia sa, zvlášte vtedy, keď majú dokázať niektorú slabosť mužskú. Dost na tom, že Janko Mladoch bol veľmi, prevelmi zvedavý poznať Oľgu Fedorovnu. Hľa, v tom väzela hlavná príčina jeho skorého návratu.

Bol nesmierne páčivý deň na počiatku augusta. Slnko pieklo, akoby žiarami svojimi zapálil chcelo vyschlú trávu. Horúcosť nenesiteľná, až dušnosť povetria ochromovala činnosť pľúc. Čo len mohlo, utahovalo sa do tónu.

Ale čo to prospeje cestovateľovi s určite vyznačeným cieľom, ktorý dnes dosiahnuť chce? Ten stúpa ďalej. S nechutou, akoby našli vlecie sa cestou, hadiacou sa brehom Volgy, až do úmoru zunovaný kôň, ťahajúc ľahký vozík za sebou. Sklonená hlava, odvislé uši, ospalý krok, to dnes okrasu jináče bystrého koňa. Len kedy tedy šibne chvostom, aby zahnal krvossajné ovady. Nuž a tí na tom voze sediaci? I s tými je tak. Ba nie. Visia síce opraty v ruke Jankovej, odpočívajú i bič, ale zrak jeho obzerá oblohu nebies, akoby tam vyzref chcel zásteru, ktorá by ho chránila proti lúčam slnca. Ale kde nič, tu nič. Nikde obláčka, ani vetrika. Ba predsa.

Hľa, tam od západu dvíhajú sa čierne chmáry. Vystupujú vždy vyššie a vyššie.

„Hoj, dnes ešte budeme mať búрку,“ myslí, „a beda tomu, koho zachvátí na otvorenom poli. Nás už len nie. Za dve hodiny budeme v Belianke. Tam nás čaká isté, priateľské prístrešie. Hoj, koník môj, strmsie! Ale nie, prišli by sme práve, keď Fedor Ivanič i Marfa Pavlovna zažívajú svoj popoludňajší odpočinok. Načo jich prekážať v ňom? Neradno je rušiť panskú „siestu.“ Nuž poďme pomaly a driemkajme i my. I kôň, i sluha, i pán. Môjho Ondrejka veru netreba k tomu ponúkať, ubožiatko, už chrápe. A prečo by nechrápal? Nemá žiadnej starosti, žije si ako pavúk.“

A tak šli ďalej. Ale mračná sa dvíhaly, a posiaľ pokojná voda Volgy začala sa luniť. Víchor zahučal. A v zápätí za ním zadunel hrom.

„Oho! čo to znamená?“ obzerajúc sa po oblohe zvolal Janko. „Ej, už nás doháňa.“ Pošibal koňa k rýchlejšiemu skoku. „Ale ešte ujdeme. Napred, koník, napred!“

A Volga metala luny, až len tak penila sa, akoby jej riecišťom tieklo samé mlieko. Krásne divadlo. Zaujímalo pozornosť Jankovu. Neprestajne na Volgu upieral svoj zrak. A čo vidí? V stred zbúrených vln kolimbá sa malý člnok. A v ňom stojí ženská, v ruke držiace veslo a namáhava s ním pracujúca. Modrý závoj vlál ako nejaká vľajka vetrom. Vlas belavý spojoval sa s ním. Zdvojnásobňuje prácu, napína sily, aby dostala sa ku brehu. Ale slabá jej ruka proti moci rozbúrených vln. Tieto ju i s člnom sem tam metajú, ako nepatrnú škrupinu.

Jankovi zdala sa byť Rusalkou. Ved povestí hovorí, že tieto vodné víly ľubia práve takéto búrlivé chvíle, aby plávaly po zpenených lunách. Vznesený zjav. Lež čo to? víla sadá do člnu, keď zväčšily sa prúdy víchra. Bojí sa, že ju ztrhnú z nepevného dreva, na ktorom pustila sa na Volgu. Pracuje namáhava, ale bystrému pozorovateľovi zrejme je, že ruka ustáva. Niet viac tej pružnosti, a ona ešte ďaleká brehu. Janko zadržal koňa, ten zastať, aby tým lepšie pozorovať mohol. A neodvracia zraku svojho od krásneho zjavu, zápasiaceho so smrťou na vlnách zbúrenej

Volgy. To mu už zrejmé bolo, že najbližšie okamženie pohrobí ju. Bo čo je sila človeka proti rozvzteklenému živlu? Bublina. — Ha! člnok nahnul sa až ku samému povrchu vody. Veslo vypadlo z ruky omdlelej. Ešte jeden úder luny, a iste, iste koniec všetkému.

„Ondrej! chyt' opraty do ruky a čakaj na mňa!“ To bolo všetko, čo riekol. Skočil z voza i bežal na breh Volgy. Idúcky zhodil kabát, vyzul čizmy a tak pripravený čakal na brehu rozbesnenej rieky.

Luny zahrávaly s člnkom, vystaveným bez vesla a kormidelníka jich zkazonosnému vlivu. Panna zalamovala rukami. Víchor uchytil jej klobúk i so závojom. Teraz už len jej mohutné vlasy metané boly vetrom. Ale i tie mali veľkú podobnosť zástavky. Mráz prechodil údami jeho. Lež víchor hnal strmo člnok ku brehu. Len niekoľko okamihov ešte a asnaď — asnaď —

Nie, pre nešťastnú osobu spásy niet. Zahučal víchor, zdvihly sa vlny mohutnej Volgy a člnok zjavil sa Jankovmu oku hore dnom. Dokonano!

Videl to a nerozmýšľal. Už pružnými rukami pretína luny a ženie sa ta, kde stalo sa nešťastie. I jeho pokrývajú peny, ale nebdá na to, len ďalej, ďalej — hľa, pred ním zdvihla luna biele šaty. To ona. Len ešte dva údery rúk a Janko lavou rukou zachytil driek topiacej sa panny. Pevne ju držal, pracujúc pravou rukou späť ku brehu. Ale breh ešte ďaleko. A on nezná, či zachránil život alebo nesie už len peknú mŕtvolu. Žiaden pohyb necítil; nič mu nejavilo život. Ba predsa. Akoby v smrteľnom zápase chytla sa chladná ruka cudzá jeho šije a svierala ju veľkou silou. Ale on nedbal. Len ďalej hnal sa ku brehu. To znak života. A to dodávalo mu novej pružnosti. Ale bremeno je veľké a vždy ťažšie a ťažšie. I jeho mladistvé sily ubývajú. Pot vzdor chladnému živlu cíťkom rinie z čela. Zatemňuje mu zrak. Počína klesať. Zakryly oboch vlny. Ale Janko, napnúc posledné sily, dostal sa na povrch, nepustiac ani lunám vyrvanú pannu. Pod nohami cíti piesok. Je v plytkom prúde. Vstal a v náručí na breh vyniesol, ako sa mu zdalo, krásnu mŕtvolu.

Uložil ju na breh, i jal sa ju kriesiť. Videl márnosť namáhania svojho. Vzal ju opäť do náručia a šiel k vozu. Ondrej doniesol kabát i čizmy. Zavinul mŕtvolu do svojho plášťa a držal na lone.

„A teraz, Ondrej, cvalom napred!“

Odrej len rád uposluchnul rozkaz tento. Veď blesky križovali sa nebom a hromy neprestajne dunely. A tých sa bál.

A keď oni strmo leteli napred, ešte väčším cvalom hnala sa proti nim trojka z panského dvora.

„Kam ženies, Evrem?“ kričič na kočiša Janko.

„Neznám ani sám!“ odvetil tento. „Olga Fedorovna bola člnkovať na Volge, idem jej v ústrety!“

„Vráť sa späť!“ velel Janko.

Vbehnul do dvora. A videl, ako Marfa Pavlovna zalamuje rukami a Fedor Ivanič vo veľkom znepokojení chodí sem tam.

„Ivan Michajlovič, nevidels' tam Olgu Fedorovnu?“

„A ona tu, bafuška Fedor Ivanič! nesiem ju v plášti!“

A zanielol sladké bremeno do chyže.

Na srdcelomný krik matky, na zúfauvité upenie otcovo, a možno následkom otrasenia v strmom behu voza, Olga otvorila oči.

„Ona žije, ach, môj ľúbezny holubčik, anjelik môj, ty žiješ!“ zvolala matka.

„A čo sa stalo so mnou?“ opytuje sa Olga. „Ale mne je chladno, veľmi chladno, až ma trasie zima!“

Uložili ju do lože a čajom pomáhali zohriať skrehlé údy.

Marfa Pavlovna padla okolo hrdla Ivanovi; i Fedor Ivanič poľúbil ho vo trí vrhy.

„A teraz vyprávaj, ľúbezny bratec, kde si sa síšiel s Olgou?“ nalieha otec. Matka vybehla ku dcére.

Janko vyprával všetko, ako sa stalo.

„No, sláva Bohu, ktorý zhlíadol na modlitby naše a teba vyvolil k jej zachráneniu, i nám najdrabsieho pokladu. Žiadaj, čo chceš v odmenu, a dám ti. Polovica majetku môjho je tvoja, Ivan Michajlovič. Ty ma nikdy viac opustiť nesmieš.“

„Dovoľte, baťuška, o tom prehovorme pozdejšie. Teraz povedzte vy mne, čo robila Olga Fedorovna na Volge?“

„Eh, i hriech hovoriť. Ona sa tu v samote nudí. Ani fortepiano ju už neteší. Len von, von, do poľa, to jej radosť. V dome ju nič nebaví. Tak šla i dnes. My ako obyčajne, ja totižto i Marfa Pavlovna, odpočívali sme. A ona poď sama na Volgu. Sadla v člň i bavila sa plavbou. Tak mi to hovorila jej komorná. Čo sa ďalej s ňou stalo, to znáš ty, bratec lúbezný. Ej, ty si nám milý hosť! Požehnaj ňa Hospodín!“ A Fedor Ivanič opäť objímal Janka a neprestajne tlačil na svoje srdce. „Ty ochranca náš, ty!“

Ale Olga zaplatila svehľavosť svoju drabo. Horúčka bola následkom chladného, mimovoľného kúpeľa. Za dlhé časy zápasila so smrťou a blúznila neprestajne k hrúze svojej matky. Ale mladá sila zmohla smrtonosnú nemoc. Zotavila sa. Lenže ešte dosiaľ nesmie opustiť lôžko. Lekár ručí za jej život, ale predpisy jeho nutno na vlas zachovávať. A prvý je: pokoj a lôžko.

„Aká to hudba dotkyna sa sluchu môjho?“ opytuje sa nemocná, pri nej sediacej matky.

„To sú mi neznáme skladby. Kto to hrá?“

„Ten, čo ti zachránil život, čo ňa vyniesol z vln Volgy, Ivan Michajlovič, druh náš lúbezný!“

„A kto je Ivan Michajlovič? Ale poslúchaj. Aké krásne melodie, ako prenikajú srdce moje, ako dvíhajú ducha, ako ukolimbajú znepokojení myseľ! Ó, krásne, velebne! Choď, maťuška, a riekní mu, že rozumiem hudbe jeho, že nachodí súcitný ohlas v srdci mojom. Ó, ako mi klope! búrne, búrne! — A už sa tíši, veď i melodia je iná. Aká smutná, aká žalostná. Ach, hneď bych plakala. Ó, povedz mu, nie tak smutne, nie, to bolast pô-“

(Dokončenie nasleduje.)

sobí. — Už zase inú. Takú, takú, veselú, radostnú! Ach, to musí byť pekný človek, keď zná také krásne melodie vyludzovať zo strún fortepiana. Rada bych ho poznať. Asnaď ho môžem vidieť!“

„Ale čo myslíš, dcéra moja! ty v posteli nemocná a chceš —“ upozorňovala mamka.

„A či ma nevyniesol z vln Volgy? a či som neležala na lone jeho? a ja mu chcem zadakovať za všetko!“ odvetila Olga, a oko zžiarilo bleskom, ktorému lúbiaca matka vzdorovať neumela.

Matka vyšla a poradila sa s Fedorom Ivaničom, čo robíť?

„Urob jej po vóli. A Ivan Michajlovič je náš priateľ.“ Takú dal otec radu.

V sprievode Marfy Pavlovnej i Fedora Ivaniča vnišiel Janko Mladoch do chyže nemocnej.

Sotvy ho zočila Olga, vystrela proti nemu ruku.

„Blahodarím vám, Ivan Michajlovič. Ach, ja vás znám!“ a vrelo tiskla jeho pravicu.

„Vy ma znáte, Olga Fedorovna? ako to?“ opýtal sa v zadivení Janko.

„Ja vás vídam každý deň, čo tu ležím, v duši svojej. Vaša podoba, váš zrak, vaša postava, všetko, všetko. Oj! zraku duše nič nenie ukryto, on preniká do hĺbky a ztade vyvodí milé obrazy, s ktorými radi kocháme sa.“ Zarazila sa sama nad slovami svojimi a cítila, ako jej plápolajú líca. Checejúc zoslabiť dojem tohto obratu, slovila ďalej:

„Ale, prosím vás, zahrajte mi, ale nie tú smutnú, nie, tá bôľ pôsobí v srdci, ale tú veselú, šumnú —“

A Janko siel, a ako málo kedy s takým hlbokým výrazom zahral jej naše slovenské trávniče. — Či vari jej slová našly ohlas u neho? —

Tri stránky z mojej čiernej knihy.

I.

Ružovom na kríčku
Zkvitnul prvý púčok;
Do číh myslíte, že
Vložil som ho ráčok? —

Keď sa všade život
V jarnú rodil dobu,
Sprevádzal on môjho
Synčoka do — hrobu...

A oznov' ten kričok
Prvá ruža zdobí;
A mne opäť vo snách
Nové hrozia — hroby...

II.

Noc, ach noc to hrozná bola!
Tma jak v zeme útrobách!
Huh! a mátoh dookola:
Zatvu smrť to mala v tmách...

Už som mraznú cítil kosu,
Už sa s telom lúčil duch;
Keď tu razom behu osu
Nový stavil jakýs' ruch.

Na mňa menom zvolal ktosi —
Anjel žitia. — „Napred v pút!
Lúbiš národ! Preč zub kosity!
Nenechám ťa zahnúť!“

III.

Spieval by som, ale dajte reč mi!
Ludská reč je slabá, chudičká;
Vyššej čím chcem vzletnúť, púta väčšmi.
Ruže chcem! a to len trávička.

Spieval by som Božstva o velebe;
Ospevoval duše šlachetné,
Spieval žalmy, drahý národ, tebe,
Vence vil na hroby pamätné.

Spieval by som ale dajte reč mi,
Ludské slovo slabé spevcovi,
Čím chce vyššej, tým ho držia väčšmi
Slov a zvukov ťažké okovy.

V. Vraný.

Mučedlnica.

Obrázok z upovedomelého slovenského života.

(Pokračovanie.)

Helena bola matkou. Kto vysloví to kúzlo v tomto sladkom, lež i boľastiplnom mene spočívajúce? Vznesenejšieho názvu nemôže mať žena, nežli je názov ten. Od kráľovského trónu až po najmizernejšiu chatrč dolu rovnaké blaho, lež i rovnaké starosti a boľasti sú k menu tomu pripútané. Teší sa kráľovna, keď darovala trónu dediča; bláhajú si šlachtičké matky, že majú potomkov vzneseného stavu, slávy svojej a bohatstva svojho. A nie menej radujú sa obyvatelia chatrče, keď jich Boh obdarí dietkami, najvyššími a najzácnejšími to poklady rodičovského srdca, ktoré by ani za všetko zlato a drahé kamene nezamenili. Ale čo je všetka radosť táto v porovnaní k blaženosti tej, ktorú cíti národne uvedomelá matka vtedy, keď národu darovala člena, a v ňom syna, zástupcu, ochráncu, bojovníka nového?

Takou blaženou radosťou šírilo sa srdce Helenino, keď porodila šťastlivo synáčka svojho. Závistlivý a slovenskému národu neprajný svet bol jej odňat už všetko, čo ju tešilo, blažilo. Ale Boh sa nad ňou smiloval. V synáčkovi tom dal jej poklad nad všetky

poklady, ten si ona svetu zlému odňať nedovolí.

Uradostený pán služný, manžel jej, oznamoval jej jedného dňa, že dieťa pôjde ku krstu a krstnou matkou že bude, ako jej to už raz bol oznámil, Irma podžupanova. Helena tomu neodporovala, nech bude ňou kto chce, veď koná dielo bohumilé...

Dieťa šlo na krst a prišlo čo kresťan zpäť do rodičovského domu. Ale prečo je matka tak zarmútená? ... Krstná matka zvestovala jej nadšene, že synáček obdržal pri krste utešené meno: Árpád. Helenke meno ani na um neprišlo; — teraz, keď to počula, meč boľasti prenikal ubolené jej srdce. Opäť bola zničená. —

Minulo päť rokov. Bladá mati sedela na skvostnej pohovke a vokol nej si veselo poskakoval pekny chlapček. Matka nazývala chlapčeka svojho Mirkom. Kochala sa s ním ako s jedinou svojou potechou. Otec vstúpil do chyže a prihovoriac sa k synáčkovi svojmu, menoval ho Árpádom, a lúčil sa i s ním i s matkou v maďarskej reči. Sotva vykročil otec z chyže, ozval sa synček:

„Maminka, teraz sa budeme spolu zas za pol dňa slovensky shovárať, a ty ma za ten celý čas ani jeden jediný raz „Árpádom“ nepozveš.“

„A či ty miluješ svoje slovenské meno, aj slovenskú reč?“

„Ó, a ako, mamička moja! Ale prečo to i apuško nemiluje?“

Bladá matinka mlčala.

„Či je to pravda, mamička, že slovensky hovoria len drotári?“

„A kto ti to hovoril?“

„Apuško a krstná maminka.“

Bladá matička mlčala.

„Áno, apuško mi i to hovoril, že kto má slovenské meno a slovensky hovorí, ten pánom nikdy nebude.“

Bladá matička mlčala.

„Maminka, ty si taká smutná, zaspievaj mi, pekne ťa prosím, zaspievaj mi.“

A bladá matička zaspievala synovi svojmu:

„Šuhaj som ja Slovák,
A keď chceš znáti:
Otec mi je Kriváň,
Tatra moja mati!“

Chlapčeka tľapkalo rukama a matička musela pieseň opätovať.

V tom sa otvorily dvere.

„Čo to počujem, Heleno? Či už nikdy nevstúpiš do seba? Čomu to učíš Árpáda? Ja ti to dieťa odoberiem!“

Tak horlila dnu vstupujúca Irma a chlapček túžil sa k sladkej matke svojej.

„To je moje dieťa, k tomu žiaden živý človek práva nemá!“

„Uvidíme, čo na to povie otec.“ odsekla jej Irma a hrdlo zvrtnúce sa, vybehla von z chyže.

Chlapček túžil sa ku sladkej matičke svojej — a jej dušu ubolenú prenikal meč bolesti.

August bol mladík vyšších letov. Tak jako sme ho videli v dome rodičovskom a na nižších i vyšších školách pokračovať, tak sa on nezmenil ani pozdejšie. Jeho ideále točily sa okolo opusteného národa a pre tie bol on hotový akejkolvek obeti. Videli sme, že preto nie menej mal príležitosť trpeť než Helena jeho. Vďaka čomu silný muž snášal to všetko

snadnejšie, bo neohrožene. Helenka sa poddala, klesla; on sa držal a svätosvätý úmysel mal držať sa a nepopustiť prez celý ten život. Jemu byly jeho ideále svätými, umienil si tedy neodrieť sa jich, nezpustiť sa jich nikdy, radšej sa odrieť života. Bez nich čímže mu bol ten život? Pustinou bezradostnou, nevnadnou. Ale predsa bol na tvrdú zkušku postavený. Po jeho ideále národnosti nasledoval ideál krásy, nasledovala Helena. Duša jeho tak bola prívykla k deťom tejto, že sa mu bez nej temer nesladilo žiť na svete. Predtým si písavali, v zahrade sa schádzali. Od toho času ale, čo boli v besiedke prerušení — nastal mu otupný život. Helenka, ač bola ešte mladá dievka, mala sa vydávať; vydávať za muža, jemu najvyšš zpríkreného, nenárodného, za muža, ktorý ubíjal ľud i ubíjal ideále. — Ten muž bol vyhrýzol i statného učiteľa Jarinského z obce jejich. V ten večer, ktorý jemu bol takým pamätným, rozkošným, posvätným večerom, v ktorom si duše jejich porozumely, vlastne dávne porozumenie svoje sdělily — v ten večer bola ona tomu nenávidenému mužovi, tomu ľahšovi nevoľného slovenského ľudu — zasnúbená. Pri zasnúbení bol otec Augustov prítomný, — každý hovoril o tom čo o veci skutočnej a Helenka sa mu viac — neukázala. Márne chodil po zahrade — snáď mu naschvál vyhýbala? . . . Ó, ženská vrtkavosť!

A milujúce duše sa hladaly, hladaly; ale nenašli. Čo div, keď nad nimi bdely oči Argusove? To byly oči otcov, ktorí akoby sa boli oproti svojim vlastným dieťkam sprisahali, tak jich striehlili, tak jich pred každou schôdzkou chránili. Keď August z domu vykročil, už bol otec Helenkin o tom uvedomený a znal dcéru svoju v chyži zadržat; a naopak zase, kedykoľvek Helena vyšla z chyže, už to zas vedel otec Augustov, a vedel to navliecť, aby sa syn od jeho boku nevzdialil.

O niekoľko dní musel August v rodinných záležitostiach ku strýkovi svojmu až do druhej župy cestovať. Jak krvácalo pri tom srdce jeho, snadno si domyslíme. August odcestoval bez toho, žeby bol zbožňovanú Helenu svoju len jedenraz, ako sa hovorí, len jedným jediným okom uzrel. Zanevrel na celý svet a

ból srdca svojho vylial vo svojich zadumenných básničkách, ból duše jeho prezradzujúcich. Nemeškáme niektoré z nich tu umiestniť.

„Národ a panna — ideále moje,
Ach, vy ste moje žiale, tiesne, boje;
Pre vás ja trpím, až sa srdce trasie,
A môj bolný vzdych darmo k vám sa nesie.
Môj národ spí si v driemote sputaný,
Nevie, necíti, jak je zapredaný;
Darmo ho budíť, — on vodcov neslyší:
Ó, kedy sa môj žiaľ a ból utiší?!

Panna krásna srdce mi blažila,
A teraz? Marne sa duša mi túžila; —
Unikla mi, v cudzom kochá sa náručí:
A mňa nešťastného špejný ból umučí . . .

Tak sa súžil August dňom i nocou. Počkoja nikde nemal, ani tá spanilá príroda mu ho neposkytovala. Blúdil v nej, hľadajúc liek pre svoje choré, ubolené srdce, hľadal balsam liečivý na rany jeho, ale tak sa zdalo, že je ani tam nenašiel. Dôkazom toho sú nám nasledovné piesne jeho:

„Neštevoc mi, vtáča, pieseňku veselú,
Ty nevieš potešiť dušu osamelú;
Zaspievaj mi smutne, jak umieš spievati,
Keď sa ti tvoj párik v širom lese ztratí.
Ale ani vtedy ból môj neopeješ,
Ty o večnej ztrate, vtáčku, pranič nevieš.
K tebe družka iná zase sa pridruží:
Mé srdce jedinou za družkou sa súži!“

A zase:

„Podúvaj, vetričku, po širšej doline,
S tebou môj veľký žiaľ šírym svetom plyne.
Ovievaj, vetričku, moje bôlne skráne,
A daj ulavenia srdca môjho rane.
Povievaj, vetričku, leť do dialnej diale:
Zvestuj deve milej srdca môjho žiale! . . .
Ale neleť, nevej, vetričku môj milý,
Kto vie, či by ťa tam k sebe pripustili?
Ach, to zradné srdce mne už verné nenie,
I neprijalo by moje pozdravenie.
Povievaj, vetričku, len po stromoch hory,
A rekní jim, aký ból mi srdce morí!“

Tak minulo niekoľko liet. August za ten čas dokončil svoje štúdie a mal výhľad na samostatnosť. Mal sa do svojho rodiska prinavrátiť ku otcovi svojmu, jednak aby sa o jeho budúcnosti svolu poradili, jednak aby si on po namáhavej práci štúdií svojich odpočinul. V mestečku tom, v ktorom Helena vydaná bola, nemienil sa bavíť. Dost mu bude trudené doma hľadať na tie runy blaha jeho

a na tie predtým nebeskej blaženosti plné miesta, na ktorých sa schádzali. Ale predsa len musel ísť cez to mestečko.

Od času jeho vzdialenia málo čo sa v ňom zmenilo. Akýsi divný, neodolateľný pud nedal mu ďalej ísť, zastavil sa tedy na pol dňa v mestečku tom. Prechodil sa ulicami, potom prešiel na prechádzku do stromoradia. Vedľa stromoradia ťahaly a rozkladaly sa súkromné zahrady. U dvier jednej zočil mladú, peknú paniu s utešeným, malým synáčkom. I pani ho zočila; — tak zastali si proti sebe August s Helenou.

Jaké to sľadanie!

„Či je to duch Augustov?“

„Nie, ctená milostpani, to je August sám.“

„August zomrel!“

„Pre teba, pyšná dámo, pravda že zomrel; on ale ešte žije, aby mohol strašiť svet!“

„Bože môj! Moje sny označovali mi Augusta vždy čo živého; mňa smysly opúšťajú; tedy si nezomrel?!“

August dozvedel sa od utrápenej Heleny, čo si vlastní jích otcovia boli vyhútali, keď ho za mŕtvého vydávali. Helena omdlievala, jej dušu prenikal zo všetkých dosavadných najboľavnejší meč zármutku. August žije, ona ale je otrokynou iného.

„Či je to váš synáček, milostpani?“

„To je môj syn, menuje sa —“

„Árpád!“ slovil dieťa, vidiac cudzieho, ešte nikdy nevidaného pána pred sebou.

Dušu Augustovu na počutie toho prenikal ostrý meč bolesti.

Z patriotizmu.

Na Slovensku je inquisícia hímerská z roku 1867 ešte v dobrej pamäti. Bol to shon a krik na všetky strany sveta: vlast bola v nebezpečenstve. Prišlo sa na stopu velezrade, agitáciám v prospech Ruska, zapredávaná sa matička vlast! Prenešťastné stredné školy slovenské a zvlášte jejich učebári mali pestovať nebezpečného a zradného ducha toho. Ale už mu boli na stope. Horlivosť jedného patriotického slúžneho mala odkryť tie tajné pikle. Energický pán slúžny prikrečil k dielu. Jednu po druhej prekvapil podozrivé osoby a dal jich odvieť z pokoj-

ných príbytkov, z kola prestrašených rodín jejich rovno do — väzenia. Dal jich eskortovať a tak zachodil s čestnými ľuďmi stáby so zločincami. Hluku bolo mnoho a v slovenských rodinách panovalo zdesenie všeobecné. Ale čo bolo utrpenie všetkých v záležitosti tejto tak nekalej a tak mnoho hluku natropiwej bližšie dotknutých osôb, proti utrpeniu tomu, ktoré trpela ubohá, sklamaná, zapredaná, mučená Helena Jesenský, vydaná Létašy? Ten energický pán slúžny (jehož my čo horlivého patriotu už od počiatku tejto povesti známe), stopujúci jednokazde hnutie tých „panslávskych vlastizradcov,“ ani nemohol byť iný, nežli ten pán manžel Helenin. Doma mal živý príklad toho, ako húzevnate držia sa ľudia títo svojho presvedčenia a že majú za apoštolov i rázne ženy — a ktorej zásady zaujmú sa apoštolským spôsobom ženy, tá získa si priestor, skôr alebo pozdejšie získa si priechodu a víťazí. Čím slabšie bolo národné presvedčenie jeho samého, on sa stavil byť patriotom tretej próby, ale nie z presvedčenia; jeho presvedčenie šlo z brucha, a tým viacej nenávidel presvedčenie svojej manželky a vôbec každé opravdové presvedčenie. Ale nie dost, že ho nenávidel; vynasnažil sa ho aj vykoreniť. So svojou manželkou bol hotový; jej knihy popálil, synáčka jeho v nezkalenom vlasteneckom duchu vychovávať pomáhala mu patriotická krstná matka dieťaťa, Irma. Ale on na tom všetkom nemal dost. Tento zloduch má pričinením jeho byť vyhladený z tváre zeme. Bola to pekná úloha a odmena za ňu musela z vyššieho miesta za pätami jej stúpať.

Pán slúžny nezpúšťal z očí toho notorného, z dediny S. pričinením jeho vyšťvaného učiteľa Jarinského. Ved to bol muž ten, ktorý tie prekliate, odbojné národné zásady Helene ešte v dedinskej národnej škole bol tak tuho do srdca zaštepil, že z neho po celý čas jej života, vzdor manželovmu protipôsobeniu, nevyšumel. Utlumil jich on utlumil, to znal; ale či jich i docela vykorenil: to iná otázka. Tento už v nepatrnej národnej škole tak veľice nebezpečný muž, akože by nemal byť stokrás nebezpečnejším tam, kde sa teraz nachádza — na škole strednej, na gymnasiume

slovenskom. Tento muž musí mať veľiké spojenie, obcuje v okolí s mnohými seberovnými, tí ľudia majú vlastizradné ciele pred sebou — to sa musí prekaziť. Ak bude výsledok skvelý, tak bude skvelá aj odmena; pán slúžny postúpi v hodnosti — touto cestou domohlo a domáha sa až po dnes tak mnoho k hodnostiam, k masným úradom, vyznačeniam a rádom — prečo by sa on toho nedomáhal? Tedy na ne! Lapanie a uväzňovanie započalo. Medzi uväznenými bol aj učbár Jarinský.

Keď Jarinského ešte s inými dvoma spoluvinníkmi do stoličného mesta doviezli, vyšlo sa toto hromadne na tých „vlastizradcov“ podívať a preklínalo jich, nadávalo a posmievalo sa jim. Helena videla oknom svojho bytu ten transport — a jeden z tých lapaných poznal ju, poklonil sa jej; i ona ho poznala.

„Ten „vlastizradca“ pozdravuje našu pani slúžnu,“ poznamenalo viacej škodoradostných v zástupe; „to ti nespomôže, zločinec — odvisneš!“

Helena poznala Jarinského. On, na ktorého ona tak často myslela; on, jej väčší priateľ a dobrodinec nad vlastného otca; on, ktorý z dediny S. pre ňu a pre Augusta bol vyhnaný, je teraz uväznený a mučený jej vlastným — mužom. Jaké to hrozné osudy, jaké náramné mučenie!

V celom tom chladnom, od detinstva ju nemilosrdne prenasledujúcom svete mala len dve úprimné duše, v ktoré verila, ktorým dôverovala, ktoré z celého srdca milovala. Augusta milovala čo svoj ideál a Jarinského čo svojho priateľa. A hľa, vlastní otcovia rozviedli dievky svoje a na celý život jich nešťastnými urobili — a vlastný manžel jej na veky snáď nešťastným urobí šlachetného učbára a jej priateľa. Rana na ranu padala. Sotva sa zпамätala od stretnutia sa s milovaným Augustom, jehož za mrtvého považovala, už sa zas musela stretnúť s Jarinským, ktorý uberal sa do živého hrobu, do — väzenia. To bolo preda primnoho pre slabé srdce ženské, ono pod farchou veľikého tohoto bremena pukalo... Čo mala ešte na tom svete, na tom ohavnom a nemilosrdnom svete, ktorý ju už o všetko, o všetko olúpil?

Tedy národ svoj milovať je tak veľkým brie-
chom, na ktorý by trest nešťastia celého ži-
vota mal nasledovať?

Také zúfalé myšlienky zavládli uboleným
srdcom Helenkiným. Mala osamelá dost času
trápiť sa tak ťažkými myšlienkami. Jej man-
žel často už ani v noci domov neprichádzal,
tak veľice bol úradne zamestknaný — ved
pátral po velezrade.

Jednoho dňa objavila sa u pani slúžnej
čiernoodiata, milá, smutná mladá pani a žia-
dala si s ňou hovoriť osamote.

„Milostpani slúžna! smilujte sa nad úbohú
mladou ženou,“ plakala táto, „keď je celý
svet tak necitný naproti manželke uväzneného.
Nechcú ma pustiť k môjmu mužovi a ja som
ho už vyše mesiaca nevidela; ani toto ne-
vinné dieťa — syna k otcovi pustiť nechcú.
Ženská skorej porozumie utrápenej ženskej,
ó, primlyvte sa u prísneho pána vášho za nás!“

„Vy ste manželka . . .?“

„Uväzneného učbára Jarinského.“

„A ten roztomilý chlapček?“

„Je môj a jeho syn Mojmir.“

A dve utrápené ženy padly si do náručia.
Objímaly sa a plakaly, plakaly a objímaly sa.
Objímaly sa a plakaly, plakaly a objímaly sa.
Helena privolala svojho Mojmirka a chlapci
sa priam zpoznali. Mojmir Jarinský sa divil,
že ten panský chlapček tak vlúdne k nemu
sa chová a panský chlapček nie menej, ako
prichodí k nemu chlapček, s ktorým sa slo-
vensky shovárať môže.

Dlho sa chlapci bavili a dlho sa panie
vzájomne tešily. Boly to nebeské okamihy
pre všetky.

Helena sa za Jarinskú u manžela svojho
primlúvala, ale zle sa jej to podarilo. Pán
slúžny sa vztekal. Jarinská bola síce k man-
želovi pripustená, ale Helenu nočnou hodinou
dal naložiť na voz a vypravil ju s hajdúchom
k jej otcovi na dedinu až do toho času, po-
kiaľ uväznení zradcovia — vraj — neodvisnú.
Arpáda ale odovzdal jeho krstnej materi, Irme.

(Dokončenie nasleduje.)

Na Lykave.

Poveš z kuruckých vojen.

Napísal Ant. Em. Timko.

(Pokračovanie.)

III.

Dvížny most na zámockej bráne sa po-
dvíhol dohora, reťaze zarinčaly, brána otvorila
sa dokořán a vrátnik oznamoval obyvateľom
zámku príchod troch cudzích jazdcov. Dvaja
medzi nimi, v dlhé vojenské plášte zahalení
a na bujných koňoch jazdiaci zdali sa byť
staršími, tretí ale bol ešte mladík bujného
zrastu. Sedel hrdo na bujnom vraníkovi a
pospiechal miernym klusom vopred. Dojdúc
do brány zámockej privítal cudzincov vrátnik
hlbokou poklonou, a sotvy že boli vo vnútri
zámku, zatvoril bránu. Pohotove na dvore
stojací sluhovia odobrali od hostov kone, vy-
parené dlhším klusom, a zaviedli ich do
zámku, v ktorom prebýval jeho prefekt.

„Čože to tuná tak smutne vyzerá, akoby
živej duše v zámku nebolo, akoby ste boli
všetci vymreli?“ hlásil jeden zo starších pánov.

„Asnád sa stala prefektovi dáka nemilá
príhoda?“ poznamenal druhý.

„Snád len nezemocnel, alebo nezomrel?“
dohodil mladík a počal klopať na svetlicu,
v ktorej zdržiaval sa prefekt.

Traja hostia vnišli do svetlice k veľkému
prekvapeniu Turánskeho. Vidiac tento tak
z nenadála svojich naj dôvernejších priateľov
pred sebou, ani nemohol dlho prísť ku slovu,
ktorým by jich bol privítal.

„Azda ste z neba spadli, priatelia? Sväto-
janský . . . Okoličánsky . . . ! Ktoby sa po-
nazdal, že tak hupnete ku mne z nena-
zdanía?“

„Chceli sme ťa, Jurko, návštevou pre-
kvapíť. Nemaj nám za zle, že sme ti príchod
náš vopred neoznámili. Prišli sme len tak
incognito — ako chodievajú pytači!“

„Pytači?“ poznamenal Turánsky, pohlia-
dnuc z kúmvave po hostoch svojich a zrak jeho

utkvel na trefom mladom hosťovi, mladom to zemanovi Budatínskome.

„No, skoro si veru, Svätajanský, vyzradil priateľovi nášmu opravdivý cieľ nášho príchodu.“ hovoril Okoličanský; „veru, mal si s tým trochu ešte počkať a zaobaliť to do krajšej formy!“

„Čo na srdci, to na jazyku, môj pán brat. Načo robiť dlhé okolky? Veď sme priatelia, starí známi — jedna krv! Nie sme vari vo Španielsku, kde všetko prísne ide dľa predpisov etiquety. Starí uhorskí zemaní, tí si povedia rovno, bez okolkov, čo myslia, čo chcú, čo žiadajú.“

„A kdeže teda máte pierka? kde družbovské odznaky? keď ste pýtači,“ hovoril Turánsky ku zemanom. „U nás vám to, bratia, chodia družbovia pekne podperení!“

„Lala, veď hovorím, že sa nedržíme prísne obyčaja a predpisu, s touto ceremoniou spojeného,“ odvetil Svätajanský.

„Nuž tak mi veru vaše vyjadrenie sa neočakávané a podivne prichádza.“

„Tak, milý pán brat,“ začal zase hovoriť Svätajanský, „musíme konečne s barvou von. Nemaj nám za zle, že sa bez všetkých poeticko-rhetorických pravidiel vyslovím. Známo nám je dobre, blízke mu a obďalečnému zemanstvu, že máš poriadnu, krásnu, ctihodnú a milovania hodnú dcéru Elenku. Chyr, krásna, vňady telesné a cnosti duše jej doletely i do uší tomuto poctivému mladíkovi, mladému zemanovi Budatínskemu, pánovi v Budatíne a Priedmieri. I požiadal nás tento mladý náš pán brat, aby sme mu boli prostredníkami v tej záležitosti, ktorá nazýva sa sňatkom stavu manželského. A my sme úlohu tú vďačne na seba vzali, prímlúvili sa u teba, milý pán brat náš, a vyprostredkovali mu to, čo si on v srdci svojom zaumienil, po čom duša jeho túži: ruku tvojej dcéry Elenky. Vidíš ho tu pred sebou stáť — kandidáta ženby — a ďalej ti ho netreba vychvalovať.“ riekol a stisol ruku Turánskymu.

„Tak je, páni bratia!“ jal sa slova posiaľ tichý Budatínský. „Šťastie poprialo mi viac ráz spatriť a poznať vašu milú dcérušku. Jej cnosti, ktorými sa ona stkvie, okúzľily ma natoľko, že zaumienil a odhodlal som sa, po-

pýtať vás, pane otče, o ruku vašej dcéry. Skladám teda moju prosbu, ufajúc, že snád nevyskytne sa prekážka, pre ktorú by som oslyšaným bol,“ s hlbokou poklonou vyriekol mladý zeman.

Turánsky na tieto reči dlho neodpovedal; konečne so zrakom do zeme opretým riekol: „A jestli naskytnú sa prekážky, pre ktoré by tvoja prosba, mladý pán brat, oslyšaná byť mohla?“

„Stav jich nedelí, krve sú zemianskej!“ ozval sa Svätajanský.

„Mladí sú oba, súci za seba!“ dodal Okoličanský.

„Poznáš ty, synku, dobre moju dcéru?“ s trpkým výrazom na tvári vyriekol Turánsky. „Či neklame ňa jej zovňajšok?“

Táto otázka pomútila natoľko mladého zemanu, že si neznal vysvetliť jej pohnútku.

„Znám ju dokonále!“ odvetil Budatínský.

„A či si o tom presvedčený, že ňa ona ľúbi, alebo žeby ňa napozatým ľúbila?“ tázal sa otec.

„To bude jeho vecou,“ vmiešal sa opäť Svätajanský; „keď bude mať priazeň tvoju, priazeň a lásku dievky si vydobudne.“

„Preukázal veru,“ orodoval za neho Okoličanský, „mladý Budatínský srdnatosť a chrbost svoju v boji proti Kurucom, no a hrad ľúbosti u tvojej dcéry vybojovať dovedie tiež?“

„Kto to zná?“ riekol sklopjac hlavu Turánsky. Tak to vždy nebýva. Teším sa nemálo, páni bratia, nad prejavom vašej záležitosti; veď i v tomto prípade istotne by som videl dieta moje dobre zaopatrené a nenamietam nič proti tomu. Ale odpusťte, páni bratia, že sa vám práve v tento čas opačne vysloviť musím.“ S tymito slovy patrne zakrýval prefekt svoje vnútorné pohnutie a po malej chvíli pokračoval ďalej: „Na svadby teraz u nás nemáme času. Či nevidíte, páni bratia, okolností, v jakých sa práve teraz nachádzame? Zo všetkých strán chýli sa útok na zámok tento zo strany Kurucov, hórd odbojníka Tökölyiho, čo stane sa v najbližšom čase. A tak by sa lahko mohlo stať, že práve v tú dobu, keby sme my tu veselú svadbu vydržovali, z vonku do nás prať by mohli

kurucké gule. Nie, páni bratia, svadbu odložíme si na pokojnejšie časy!“

Zemani stáli bez slova — takú odpoveď od Turánskeho neočakávali.

„Žeby ste sa ale neponazdávali o mojej nevoľi, alebo rovno rečeno o odbytí vášho zastanca, na dôkaz môjho privolenia a k uspokojeniu mladého zafa dovolil by som sa mu hneď tu v prítomnosti vašej s dcérou mojou zasnúbiť, keby dcéra moja práve dnes v zámku bola!“

„A kdeže dlie tvoja roztomilá Elena?“

„Elena že nenie na hrade?“ pýtali sa razom všetci.

„Niet jej tu,“ odpovedal sucho Turánsky; „pred niekoľkými dňami poslal som ju cieľom jej bezpečnosti na lupčiansky zámok ku švagrovi môjmu Dóciemu na dlhšiu návštevu rodiny.“

„Tak tedy zlý čas sme si vybrali na pýtačky!“ hlásil Svätajanský.

„Nebanujte, páni bratia, veď čo sa dnes nemohlo stať, môže sa previesť napozatým. Ani Lykavu za jeden deň nevystavili. Majte úfnosť a buďte ujistení o mojej ochotnej vôli, zelaníu vášmu zadosť učiť!“

Nato prefekt lykavského zámku zavolať na sluhov, ktorí o malú dobu donášali do hostovskej sieni sklenice vína a misy lubozapáchajúcej pečene.

„Páni bratia! pozývam vás na skromnú večeru,“ preriekol Turánsky, pokazujúc na pristrojenú tabulu, „a môžem vás prekvapiť zriedkavou lahôdkou: medveďacími tlapami, pripravenými na studeno.“

„Výborne, pán brat!“ zvolal Okoličiansky; „a kde ste ulovili medveďa?“

„Mám ja toť od nedávna v zámockej službe šikovného chlapca z Pribilinej, z toho hniezda medveďov, znamenitého puškára. Vystrelí ti, chceš-li, medenák zpomiedzi prstov. Šuhaj vystopoval kdesi v Doline pod Chočom medveďa a zastrelil ho. Tieto tlapy sú z neho!“

„Šikovná chlapina tvoj zbrojnosť!“

„Nedal by ho za sto iných. Dieťa slobodnej prírody, na všetko súci. Ten má oči a uši vo všetkých kútoch zámku. A zná samý prvý všetky noviny z celého Liptova.“

Páni sadli a jiedli. Pečeňu zalievali dobrym heďalským.

Pri večeri prišla shovorka zámockých hostí na bežné záležitosti v okolí.

„Som opravdu zvedavý, čo asi vykoná náš driečny Martin Caban, stoličný kapitán hajdúchov, na polapenie Jánošíkovej bandy zbojníckej z naloženia stolice do bocianskych hôr vyslaný. Či ozaj podarí sa mu polapať daktorých z bandy toho obávaného lotra?“ predniesol Svätajanský, podžupanský úrad v stolici zastávajúci.

„Đura Jánošíka veru tak ľahko nelapí. Stavím sa o to!“ riekol Okoličiansky; „ten zná fortele, figle a lešť, že ho nevykutá ani celý regiment hajdúchov!“

„Lebo má sriadenú bandu dla predpisov vojanských, ktorým sa prinúčil ako Rákóciho zbrojnosť; a má i tiež dobrých špehárov, ktorí chytré dajú mu výstrahu a vešť o hroziacom mu nebezpečí. Toť nedávno sa dokázalo, že jistý stoličný hajdúch bol jeho kamarátom a špehuňom!“

„Nuž akože ho teda potom stolica lapí, keď má tak ostrý nos, že vopred vie, čo sa na neho strojí!“

„Ó, zlé časy žijeme teraz v tomto Liptove, páni bratia!“ prehovoril Turánsky. „Zbojnícke plná stolica, okrem toho kurucké vojsko zdiera ľud a kúrie zemanské po mestách a po dedinách. Ba či ozaj už raz podarí sa cisárovi urobiť poriadok v krajine?“

„Ja myslím,“ odpovedal Svätajanský, „že sa mu nepodarí, kým Tökölyi, ten večný burič, žije. A po ňom príde zas druhý a tretí nespokojenec!“

Takto a tomuto podobne dlho do noci besedovali zemani, až konečne sila užitého poukladala jich k spánku.

My na chvílenku pohliadneme do podzemia lykavského zámku a soznámime sa s obyvateľkou hlbokého žalára.

„Be, be, be!“ blabotala shrbená postava územčistého chlapca, stúpajúceho so sväzkom kľúčov v ruke dolu početnými schodami do žalára, v ktorom bola Elena. Kto bol tento podivín, úlohu, službu kľučiaru zastávajúci? Nešťastný Chabo, bývalý zbrojnosť lykavského zámku. Neznal vraveť, ľalotal len. Pred nie-

koľko rokami poslaný bol čo posel od prefekta zámku s vestou na Hrádok a chytili ho na ceste Kuruci. A ponevác verný sluha pána svojho tajnosť vyradil nechcel buričom, ukrutníci títo odrezali úbohému zbrojnošovi kus jazyka a zohaveného prepustili. Turánsky učinil Chabu žalárnikom, ponevác ho ku vojenskej službe potrebovať nemohol. Kalikanešťastník slúžil verne pánovi svojmu — a teraz sverený mu bol dozor nad väznenou dcérou prefektovou.

Kľúče zaštrkaly v zámku u dverí, za ktorými bola Elena už od pár dní svojho žalárovania. V jakom polutovania hodnom stave nachádzala sa ona tu! Na drevenej lávke oproti malému okienku, dobre zamreženému, ktorým len skúpo paprsky svetla do vnútra vnikaly, sedela Elena, podobná mramoru, do poly umučená, s rozpustenými vlasmi, majúci ruky v lóne založené, vzdychajúce, s patrnými stopami slz na bládých lícach, niekedy krásne prekvitajúcich.

„Be, be, be!“ prihovoral sa jej strážca, kladúc pred ňu na lávku — misu s potravou a krčah s vodou.

Elena nepohliadla na žalárnika svojho, ani donesenej potravy si nevšímala. S nemým showárať sa nemohla a od neho ani žiadno vysvobodenie neočakávala. Trpela muky tieto, tlejúc — ale trpela s čistým svedomím; veď nebola si povedomá hnusného prečinu zrady, z ktorej obvinená bola. Trpela so sladkým pocitom na blízke vysvobodenie z tohoto hnusného podzemia — a akási tajná predtucha vznikla v jej útrobach, že väzenie jej dlho trvať nebude.

IV.

Desný dojem činí na cestovateľa rozsiahla hlboká maluzínska dolina, ktorá vedie na liptovské Boce, sídlo to starodávnych kovekopov. Tie ozrutné žulové a vápencové balvany, z oboch strán strmých grúňov do doliny sa nachylujúce, podobajú sa rúcaninám pravekých zámkov, z ktorých čulý život dávno vymizol, podobajú sa nocou staby z celého sveta senká na snem sídleným príserám. Dolina a braliská tie sú domom divokej zveriny. Okrem tejto ale ešte i pre inú príčinu obával

sa pokojný roľník vniknúť do hĺbky tejto doliny. Široko medzi ľuďmi rozchýrená bola povesť, že v doline maluzínskej stále svoje bydlisko v jednej podzemnej jazkyne zariadil si toho času Liptovom, Zvolenom a susednými stolicami hrúzou zatriasajúci a ľud i panstvá strachom naplňujúci zbojnúcky kapitán: Ďuro Jánošík. A povesť ľudu bola pravdivou. Len isteť nohe smelého hórneho chlapa v dostihnúť mohúcich skalinách, rumom zboreného hradu sa podobajúcich, ležala ukrytá podzemná jazkyňa: bydlisko Jánošíkovo. Do jazkyne viedol úzky otvor, zataraseny hustým skoruchom. Potom bol väčší a širší otvor s viacerými bočnými kúticami. Uprostred veľkého priestoru stál kamenný stól a okolo neho 13 otesaných balvánov skál, slúžiacich za sedadlá. Na stenách visela palná a sečná zbroj a v bočnej komore vídať bolo z hrubého dreva zhotovené škryne na potravu. Nepříjemný puch zaváňal z dier týchto. V kúte blkotala vatra, z ktorej dym uchádzal škulinou von a ztratil sa v hore. Taktó vyzerala residencia Jánošíkova. Bydlovisko nebolo prázdno. Vodca tlupy svojej, Jánošík, sedel u stola v úplnom vyzbrojení, brnkajúc koncom šable o kamennú podlahu pôdy.

„Jaké chýry doniesol si mi, Ilčíku, z Lykavy?“ tázal sa hajtman oproti sebe stojacieho chlapa v hajdúšskom obleku.

„Dosiál dobré, kapitáne!“ riekol Ilčík, v ktorom my na prvý pohľad poznáme Ďuriša, zbrojnoša z lykavského zámku.

„Rozprávaj teda, jako stojíme?“

„Odkázali sme ti, kapitáne náš, od baču Murína, a to vieš, že nás do služby v zámku prijali, mňa i Hrajnohu, nešípiac ani najmieň, čím by sme vlastne boli. A dobre sa nám dosiál vodilo, ačkolvek veľmi obozretnými byť musíme, aby sme žiadno podozrenie nevzbudili. V zámku majú múry oči i uši. Obzvláštne starý Blažej, hradník, pozorným okom stopuje každé naše hnutie.“

„No len k veci hovor, Ilčíku; povedz mi radšej, či ste dačo vykutili z toho, na čo som vás vlastne ja poslal?“

„Vykutili, vykutili, kapitáne náš, ale to je ťažko previesť. Musíme dočkať na príhodnú dobu!“ odpovedal Ilčík.

„A viete vy, dozvedeli ste sa, či o tom majú známosť v zámku?“

„Nemyslím; alespoň by sme boli slovom zpomnieť počuli od starých sluhov.“

„Nuž a jaké pokroky porobili ste straníva vyzdvihnutia toho — —“

„Poslal žiadne. Do podzemných pivníc zámku vniknúť nám nebolo ešte možno. Železné, do vnútra vedúce dvere vo dne v noci stráži nemý Chabo, žalárnik, a nepozvoľí nikomu ani len nakuknúť do podzemia zámku.“

„Asuád veru on stráži — —“

„Nie to, čo ty, kapitán, myslíš, a za čím my pasieme, ale stráži on tam čosi celkom iného. Ty nevieš, že v jednom podzemnom žaláre zámku lykavského uväznenú drží zámocký prefekt svoju vlastnú dcéru Elenu?“

„Nuž a to prečo?“ tázal sa Jánošík zvedochťive.

„Holubička tá, poriadna stvora, sedí tam už niekoľko týždňov pre frajera svojho. Pustila ona totiž jedného kuruckého kapitána oknom do svojej chýžky. Smelý Kuruc vyliezol do výšavy tej po povraze. Ale zbadali ho v zámku, a Turánsky, nepostihnúc viac uprchlého Kuruca v izbe dcérinej — šípiac zradu — dal dievku svoju zavreť do žalára!“

Ďalšiu rozprávku hórnych chlapcov pretrhnul hlasný hvizd, von z jazkyne pochádzajúci. Jánošík skočil na rovné nohy a vytiahol zpoza opaska pekne cifrovanú pištoľ; popáčil, či mu je podsýpaná. Druhou rukou stisnul sablu. Hvizd sa druhý- i tretíkrát opakoval.

„To sú naši!“ riekol spokojne; „výndime von a pozrime, čo nám nesú!“ Oba zanechajú veľký priestor, zmizli v menšom otvore.

Smerom nahor od potoka Bocianky viedli chlapi, od hlavy do päty ozbrojení, medzi sebou cudzíca so zaviazanými očami a nazad sputnanými rukami. Za nimi viedol hórny chlap vranného koňa, cez balvány skál námáhave kráčajúceho. Sprievod došiel pomaly pred jazkyňu a zastal. Opätovný hvizd bol kapitánovým znamením, že jich očakáva.

„Koho to privádzate, kamaráti moji?“ hovoril Jánošík panovite.

„Neznámeho jazdca, kapitáne náš!“ ozval sa Šurovec; „polapili sme ho tu v hore a

domnievame sa, že on je jeden z bandy Cabanovej, na pohon za nami od stolice vyslaný!“

„Dovedte ho dnu.“ odpovedel bystro Jánošík, „nech ho vyzkúdam. Vy ale stojte na stráži.“

Cudzý jazdec vynašiel sa v bydlisku Jánošíkovom.

Garaj sosnal mu závoj z hlavy.

„Kto si, odvážlivec!“ hrmel na príšlého kapitán.

Mladý, driecny šuhaj nemo poobzeral sa po miestnosti, v ktorej sa z nenazdania našiel, potom smelo pozrel Jánošíkovi do očí.

„Či dobre vidím?“ zvolal udivene. „Ha, Jánošík!“

„Jánošík som, môžeš to vedieť! A tras sa pred mojou rukou!“

„Ďurko!“ uprel jazdec znovu zrak svoj na vodcu tlupy, „my dva sa dobre poznáme. Ja som Staňo Tomanovský, kurucký kapitán! My spolu slúžili sme pod Rákóciho zástavou!“

Jánošík zblíza obzrel si Staňka a priznal sa mu.

„Tak je, bučku hrabeu prisám . . .! to ste vy, hadnaď!“ riekol s úsmevom a podal zajatcovi ruku. „Dolu tie putá, Hák! Pán hadnaď je naším hosťom. Ani vlas na hlave sa mu nesmie zkriviť, kamaráti. To môj dobrý priateľ!“

Putko z rúk Tomanovského padlo a situácia v Jánošíkovej jazkyni sa celkom premenila.

„Chlapci! musíme dačím uctiť pána hadnaďa,“ hovoril Jánošík. „Doneste, čo máme! A vy musíte s nami jesť a piť, až vám brucho pukne. Hej, pamätám sa, ako ste mi hen pri Šajave, keď mi tof jeden Cabanec do ruky sekol, krev ručníkom zastavovali a nezabudol som vám to. Chlapi, upečte dáky fajnový kus mäsa a dajte z toho vína, čo sme tof vo Východnej Heisterovi odhali! Vivat chlapi, buďme veselí!“

Jánošíkovi súdruhovia dali sa na rozkaz svojho kapitána do pripravovania večere. Jánošík s Tomanovským zostali v jazkyni sami.

„Čože vás ale, pán hadnaď, po čertoch dovedlo do týchto hór, či ste sa neobávali, že vás moji chlapi tuná hneď neodbakajú, alebo na prvú jedlicu nezakvačia?“

„Ďuro mój!“ hovoril Tomanovský. „mňa celkom iná polnútka viedla cestu konaf cez tieto hory a nemysli si, žeby som azda bol z bandy Cabanovej. idúcej vás prenasledovať alebo chytať. Nie! Počuj ma, rozpoviem ti príčinu mojej cesty. Idem si osvobodiť zo žalára moju milenkú do Zvolenskej Lupče. Tam ti má ju predo mnou zavrel otec jej. Ďuro Turánsky, prefekt z Lykavského zámku.“

„Tak Elena Turánska je vaša milenka, hadnaď?“

„Ty máš o tom známost, Jánošík?“

„Ja o všetkom viem, čo sa po svete deje. A vy ste sa k nej po povraze na Lykavu vyskriabali?“

„Tak, tak; kto ti to povedal?“

„A zase po tom istom povraze dolu zpuštili, keď vám ho otec dievčin prefal!“

„Hej, od tej doby pokulhávam trochu, lebo som si pri páde v členku nohu vytkol!“

„No už o všetkom viem! A vy ani na krok ďalej nepôjdete, hadnaď!“ vetil Jánošík.

„Vaša sivá holubica nenie v Lupči, ale tam doma na Lykave v najspodnejšej temnici zavretá. Turánsky klamal svet, keď rozhlásil, že dcéru svoju poslal do Lupče.“

„Ja tú nevinnú stvoru predsa musím vysvobodiť, a nech ma to stojí život!“ zvolal trpkó Tomanovský. „Ďuro Jánošík, buď mi na pomoci a odmením sa ti po zemiansky!“

Jánošík sa trochu zamyslel.

„Bol by to čert na čerte, aby som ja to nepreviedol. Tu je moja ruka, hadnaď. Pomôžem vám. Nežiadam žiadnu odmenu!“

„Jánošík, poďakujem sa ti za ochotnosť, a ufám, že sa nám to spolu podarí,“ riekol Tomanovský a podal mu ruku.

V tom doniesol Potúček ražeň s mäsom a súdok vína.

Nasledovala zbojnícka večera.

Okolo kamenného stola zasadli si všetci dvanásť kamaráti bandy Jánošíkovej. Plný krčah vína koloval z ruky do ruky a Tomanovský musel s nimi.

Prvý vzal do ruky krčah vodca, hajtman Jánošík. ¹⁾

¹⁾ Ďuro Jánošík, rodom z Ťarchovej v trenčianskej stolici.

„Nech žije svoboda ľudu a nech zhynú tyraní!“ riekol pripíjajúc.

Po ňom pil Plčik ¹⁾, sťa jedlička štíhla postava, pravá ruka, tajomník Jánošíkovho.

Pak vzal do rúk mohútny korbel Hrajnoha ²⁾, ohnivý, svalovitý, prísneho pozorú chlap, opatrovník pokladu Jánošíkovho.

Potúček ³⁾, územčistý, červený obhrubný chlapec, zastával v bande zástoj krémára a kuchára.

Zapil si i Garaj ⁴⁾, veselý, šprýmovitý šuhaj uhladenejších mravov. Bol špehárom bandy a tým cieľom sluhúval čo hajdúch u pánov v stolici.

Surovec ⁵⁾, mohútnej postavy valach. Rápavý a tvár samý svor od sekov, v potýčkach utŕžených. Bol mäsiarom bandy.

„Adamček ⁶⁾ vyzeral ako panenka vždy usmievave. Vyznamenával sa veľkou bystrosťou rozumu a vtípu.

Uhorček ⁷⁾ bol zádumčivý, ukrutný.

Tarko ⁸⁾, ubehlý študent, vedel i latinsky a konával bande dobrú službu ako špehár medzi pánni.

Mucha ⁹⁾ a Ďurica ¹⁰⁾ boli jednoduchí valasi. Gajdošík ¹¹⁾, výborný gajdoš a muzikant bandy ¹²⁾.

Po vyprázdnení jedného krčaha koloval medzi hŕnami chlapmi druhý a tretí, až konečne v hojnosti užité výborné heďalské tak rozihralo krev v žilkách jejích, že v jazkyni čím dial tým veselšie bolo.

Gajdošík nadul svoje gajdence a sadol si na súd. Preberal zručne po dieročkách kozičky ani najumelejší rector po klávesoch organu.

Plčik pustil sa prvý do hajdučovania a prítom vyskakoval skoro až do stropu jazkyne. Za každým skokom vystrelil z pištole.

¹⁾ Rodák z malej Palúdzky v Liptove. ²⁾ Hrajnoha neznáť odkiaľ vlastne bol. ³⁾ Potúček z Kysúc v hornom Trenčíne. ⁴⁾ Garaj z Trenčína. ⁵⁾ Surovec pochádzal z okolia Brezna, kde bol i obesený. ⁶⁾ Adamček z Oravy zpod Babej Gury. ⁷⁾ Uhorček z Klenovca. ⁸⁾ Tarko Šarišan. ⁹⁾ Mucha z Predajny a ¹⁰⁾ Ďurica valach z Detvy. ¹¹⁾ Gajdošík z Novohradských vrchov. — ¹²⁾ Jako strážnici jazkyne jestvovali ešte pri Jánošíkovi v rozličných dobách: Šabla, Kružnica, Mravec, Švehla a Tatár. Pôv.

Adamček tiež ukázal svoje umenie. Desaf ráz jedno sa druhým hodil nožom do steny a vždy trafil špicou jeho do jedného a toho istého miesta.

Surovec pochytil Tarku za nohy a vzdvihol ho do povale. V tej polohe počal Tarko kamarátom rečniť a spievať:

„Nebojme še, braci,
tej slavnej stolice,
bárs nám vystavila
dvanác šibenice.

Čoby sme še báli,
šak máme paloše:

šibeň posekáme,
zlapac še nedáme!“

Strakatá bezuzdná zábava kamarátov Jánošíkových trvala v jazkyni dlho do noci, až konečne nektorých uložilo víno na zem, kde jich i ráno našlo.

Tomanovský včasne ráno dňa druhého uvedený bol i s koňom svojim ďaleko od jazkyne do doliny a od chlapov Jánošíkových bez úrazu na zpiatočnú cestu upravený.

Plán na vysvobodenie svojej milenky z pivníc hradu lykavského mal hotový — zrieknutý s Jánošíkom.

(Dokončenie nasleduje.)

Prstenkár.

(Poviedka.)

Matka odumrela ho ešte čo malého chlapca, vychovával ho otec z mozolnej práce dvoch rúk.

Tolko, čo k výžive dvoch osôb dostačovalo, len zarobil otec. Martin nevedel o psote. Nárokov nemal jích dom žiadnych; čo zvýšilo sa jim od úst, z toho sa zaodievali. A zvýšilo sa ono zvlášte od tých čias, čo aj Martin vedel sa už chytiť sekery, pítky a noža.

Vo dne pracovali. Strúhali šindol. Keď sa zvečeriło, Martin vyšiel podívať sa do dediny, otec zostal doma; až keď hodne ubehol večer, vzal sekeru a šiel — šiel do hory. Vyhľadal si pekný, rovný peň, bol s ním čo chvíľa hotový a zaniesol ho domov. Dakedy až po polnoci, nad ránom, vybral sa na takúto výpravu. Dosť na tom, klátik, z ktorého cez deň tak pomaly, pri fajocke, pilili, štiepali a strúhali šindol, bol vždy zaopatrený.

Otec do hory nebrával syna so sebou. Martin len doma pomáhal.

A prečo chodil nocou do hory? Robí sa to potajomky? Je to azdaj krádež?

Svedomie týchto ľudí za to nikdy nezabolí. Veď kam len okom pozre, všetko samý les. Keď odbudne jeden peň, zmohutnie na to miesto druhý. Panstvo preto nestane sa chudobnejším. A človek takýto nemôže vyžiť z povetria alebo z tej chudobnej zemičky, ktorú vlastnou rukou zaváza, orie a seje!

Tak to išlo od akživa a nikdy nikto nepýtal sa takéhoto priemyselníka, odkiaľ berie drevo. Syn rástol pri otcovi a nešlo mu o to, je to vlastná alebo cudzia hora: potreboval sa len tolko naučiť, aby nikto nevidel, keď zotína alebo domov nesie.

A Martinov otec mal obchodného ducha. Čo denne narobil, to večer nezaniesol k židovi; až keď väčšiu zásobu mal, pobrali to so synom a dopravili do mesta, kde platili jim hotovým grošom.

Namrzený vrátil sa však za jednej chladnej noci domov z hory. Martin sa prebudil a ponevác pri svetle mesiaca rozoznal otcovi temer aj fahy tváre, neušlo mu, že je akejsi neobyčajnej zlej vôle.

Starý, kedykoľvek vrátil sa domov, nemohol sa zajst bez toho, žeby si nebol vyložil sekeru na hradu, na miesto k tomuto cieľu slúžiace. Martin pozrel akosi na hradu — a sekeru nevidí.

„Kde vám je sekera?“

Otec mu neodpovedal.

„Kde vám je sekera?“ opakuje Martin. Starý mlčal.

Martin obrátil sa na druhý bok a zaspal.

Ráno prišiel panský horár, vyhľadal a popísal si šindol, ktorý nahotovený mali.

Bol to horár nový, ktorého teraz videli prvýraz v tejto dedine.

A Martinovmu otcovi začalo svitať v hlave. Keď v noci pri obtínaní už zvaleného pňa schrapštalo mu niečo za chrptom, obzrel sa a ešte on zvolal: „Kto je?“ A keď postavil sa nad ním veľký chlap, vytrhnul mu sekeru z ruky a pýtal sa ho na meno, on mu ho smelo povedal a pritom si ešte myslel: „Veru, aby si vedel, kto som; lebo pôjdem si pre ňu!“ Ale teraz začalo mu svitať. Zpomätal sa na chýry, podla ktorých akýsi bohatý žid mal odkúpiť rozsiahle panstvá považské.

„To je to,“ húpala si starý.

Prišiel večer. Sekery by sa ešte len bolo našlo v dome, ale ten čertov syn, čo popadnul ho tamtej noci, mohol by sa zase tam nahodiť.

Zostal doma, bárs mu to ako fažko padlo.

Na druhý deň odviekli ho do mesta, pred služnovský úrad, kde viacerí boli v tej istej záležitosti súčasne vypočúvaní. Martin celý deň netrpelive vyzeral, vyčkával otca; ale ten neprichodil. Aj zvečerilo sa, a starého nebolo. Keď ubehly dlhé hodiny večerné, čo mal robiť, uložil sa a zaspal. Ráno strhnul sa, otvoril oči, poobzrel sa — otcovo miesto prázdne bolo.

Deň za dňom uchodil, a Martin len samotný ostával. Už vedel, čo sa mu stalo, vedel, kedy ho až má očakávať, a predsa každé ráno s tým otvoril oči, či ozaj nedošiel v noci otec.

Tak dlho čakal, až prišli úradskí páni a Martin viac príčiny mal smutným byť. Predali mu jediný majetok: peknú dvaročnú jalovicu.

Martina zalialy slzy, keď k tomu ešte sám musel jim odpáť svoje milé hoviadko; ale opýtať sa, či teda už príde mu otec, predsa nezabudnul.

„Príde, až si vysedí.“

To bola odpoveď.

Chudák Martin! Ako sa jej tešieval, ako ju hladkával každodenne, ako sa narozprával s ňou, keď mu najsmutnejšie bolo. A ona to preto bľačala tú poslednú noc tak neobvyčajne! Keďže nevedel tomu porozumeť, aby sa jej bol mohol zavesiť na krk a vyplakať sa s ňou.

V tom najsmutnejšom stave dočkal sa dňa, ktorého vrátil sa mu z tennice otec. Nemo

sa uvítali. Nemali si o čom rozprávať; dost, že cítili, na čom sú, ako stoja.

A zavítaly dni ešte smutnejšie. U starého zmizla predošlá pružnosť ducha: pracovať a starať sa o život stal sa neschopným. Martin dorástnul, v žilách sa mu dost zdravá krev prúdila, ale keď celá obec čo deň viacej chudobnela, málo tam bolo zárobkov. Čo sami mali zemičky, pre neúrodu, ktorá neobvyčajne navštevovala chudobný tento kraj, sotva mohli z nej niečo fažiť.

Starý celé dni presedel vo dverách svojej chalupy a odtiaľ díval sa k horám, bóľne rozpomínajúc sa na lepšie časy.

Jedného dňa tíško usnul — večne.

Martin zostal sám, ani osíralé vtáča. Chalupa i zemička sly na všelijaké poplatky.

Na priedomí prstenkár píska, Martin sedí vo dvore, vo dvore svojho gazdu, u ktorého je už druhý rok v službe. Je zunovaný, nechutný, akoby ani nevidel, ani nepočul, tak nepovšimne si ničoho. Len keď vybehlo z izby dvoje domácich detí, dievča krikom: „ja si prsteň,“ chlapec zas: „ja si píšťalku kúpim,“ a jedno búšilo sa o Martina, tak že rozsypalo si aj prstenkárovi nesené handry, zadudral Martin a obzrel sa, čo sa to vlastne deje.

Jest tam veci: prstenkár! Mohol ten akokoľvek preberať na svojej píšťale, mohol sa s deťmi a ženami kolkokoľvek najednať: Martin oprel sa o hrušku na dvore stojácu a ďalej sa durčil na svet.

Zrazu akosi ožila mu tvár. Lebo oči mohol síce odvrátiť, aby nič nevidel, ale natoľko predsa nešiel, žeby si bol zapchal uši. Tak teda zaslúchnul aspoň niektoré slovo zo živej vrawy na priedomí. A kto zná, čo ho nepokojilo, kto zná, aké myšlienky páľily mu tvrdú lebku; ale pozornosť jeho tým bola zobudená, že sa s prstenkárom každý pe k ne shovára.

Martin začal uvažovať, akú cenu môže asi mať na chrbte nosený takýto krám, aký kapitál vyhľadáva sa k zabezpečeniu si tolkej samostatnosti. A k tomu ešte videl, že to mladý, zdravý chlap, ktorý, keďby to „remeslo“ za nič nestálo, nemal by príčiny odťahovať sa od fažkej práce.

Vrava na priedomí zatíchla, deti, paničky a ženy rozišly sa so svojimi nakúpenými veciami, prstenkár vyhodil si vrece na chrbát, priložil si na motúžteku uviazanú píšťalu a pískal, svolával k ďalšiemu trhu.

Píšťala zvučala od kraja do kraja malou dedinou.

Už na dolnom konci vychádzali z domov oproti prstenkárovi.

Martinovi pozdávaly sa zvuky píšťalky. Odstúpil od hrušky, ktorú poslal vzdorovite podopierať, zašiel si pred dvor a tak dával sa dolu dedinou.

Príkry hlas gazdiny, zjavivšej sa vo dverách domu, pomýlil ho v pozorovaní. Zamračeno pobral sa za prácou.

Onedlho však došiel zase prstenkár. A Martin nielen že napuoto pozoroval, ak pekne shovára sa s ním každý, nielen že naslúchal ihravým zvukom píšťalky, lež vyšiel aj on na predomie, zúkmave prizeral sa každému kusu, v truhličke uloženému, striehnuť, čo ako sa predáva a pustil sa s prstenkárom do reči.

Píšťalu vtedy už mal hotovú; robil ju sám, vlastnou rukou. Za dva dni spravil si aj truhličku, vrece dal si ušiť a niečo pozdejšie, keď už v rukách mal svoje usporené groše, privolať si gazdovi: „Pán Boh vás tu opatruj!“ a vydal sa na cestu.

Martinov dobrý rozum v pochybnosť bol uvedený; on ale nemal stíhu, pozorovať úsmešky alebo sústrast ľudí.

„Zachcelo sa mi sveta zkusiť,“ vetil na všetky otázky a odchodil, ako čoby svet nie zkusovať, lež podmaniť si chcel.

Dobrosrdečná gazdina jeho, ktorá predtým rada pokričala na neho, upiekla mu na cestu ešte aj postruheň.

A Martin šiel; šiel uvoľnený, túžbami hnaný, šiel rovno do najbližšieho mestečka. Tam mal si nakúpiť tovaru.

Akonáhle došiel za dedinu, že ho už nikto nemohol vidieť, rozkrútil si vrece, zavesil truhličku na rameno a preberal na píšťale. Chcel sa vidieť, ako mu to pôjde.

Keď však druhého dňa už čo hotový prstenkár blížil sa k prvej dedine, nohy mu akosi oťažely, ruky sa mu nespôsobnými staly k pre-

vedeniu včerajšej zkušky. Píšťala nedotknutá visela mu na prscho.

Vo službe zatvrdnutý mladý chlap premožený bol citom. Zpomenuť si na mater, ktorú sotva poznal, predstavil si otca, ktorý tiež už dosť dávno nebol mu na pamäti. Keby ho oni teraz tak videli!

Martin si klaknul. Modlil sa.

A modlitbou tou pribudlo mu sily. Pobral si veci a šiel smelo do dediny.

Píšťala zvestovala príchod prstenkárov. Už pred prvým domom stíšil kroky, zastal, lepšie zapískal. Ale nevyhodil nikto. Martin len preberal na píšťalke, mysliac si, že shladávajú handry . . . Nikde nikoho. Nikto nevolá za ním, aby čakal. Šiel a pískal ďalej, aj prišli a šhklí sa okolo neho. Ale za málo chceli mnoho: nevedel sa pojednať.

On vychvaloval svoje veci, vyhovárал sa, že jich nemôže lacno dávať, že jich rovno z fabriky nesie.

„Ba sa vám ľahšie vidí s prázdny m vrecom chodiť — to je; preto ste taký drahý,“ volali posmešne za ním.

Zapískal a vzdialoval sa. Umienil si, že pojedná sa už so samým prvým kupcom, aby len dostal niečo do prázdneho vreca.

Prístavily ho dve ženičky, on rozložil svoj krám pod oblokmí. A ozaj, pojednal sa hneď; predal prvej z nich dve ihly. Ženička si jich zapínala do šatky, on utrhzené handry ešte nestihnuť vložiť do vreca, keď oblokom zavolať niekto:

„Lala, veď to Martin! Hahaha! — Martin!!“

Martin zchytil truhlicu zpred druhej ženy, ktorá si ešte len vyberala, zchytil vrece, bez toho, žeby bol vzal, čo utrhzil, a utekal, viac nezapísknuť, utekal preč z dediny.

Až potom pomyslel si, že nemal tu začať, kde nájdú sa ľudia, čo ho znajú. Ale dve ihly mu odbudly, a vrece predsa len zostalo prázdny m.

Prešiel ešte niekoľko dedín, až začal predávať. Chcel sa dostať na miesto, kde ani on nikdy nechodil ani jeho nikdo znáť nemôže. Hanbiť sa on za svoje remeslo nehanbil, ale mu ten začiatok prídívny m prichodil a nechcel, aby mýlený bol známymi ľuďmi.

Začal teda v tej ďalšej dedine a — šlo mu to. Len začal, a už vžil, vpravil sa do toho, akoby ani nikdy nebol šindol strúhal, ani za voľmi chodil, ale pri truhlici prstenkárskej sa narodil. V horách ku svobode narodený syn slovenskej chudoby rástol od radosti na tom voľnom povetrí, ktoré od dediny do dediny dýchal. Nesklamal sa; život tento zvláštne lahodil jeho duchu.

Bol samostaným, nič ho netlačilo, rozkazu, cudzej vôle neznal. Túžby jeho dosiahnuté!

Martin bol spokojný, šťastný.

Prstenkár píska v dedine.

Sadnu si pod oblokní snáď najmenšieho, ale čistého domca. Píska, píska, až obstúpily ho ženičky i uradované deti. Predáva sa, kupuje sa, spokojná je tak jedna, ako druhá stránka.

Už mu poodchodili, už by ďalej mal ísť aspoň o niekoľko dvorov, ale on si len pod oblokami toho malého domca vypískava. Dnes akosi neponáhla sa. Aj vie, že sem už sotva príde niekto za ním, a predsa len preberá na tej píšťalke.

Ako tak píska a nohama bezstarostne vyháva, odrazu zvrtnul hlavou a obzrel sa do oblôčka malého domca.

„Odtiaľto ešte sotva bol niekto u mňa.“

A lepšie zadúchnul do píšťaly.

Dvere vrzgly a v ruke s uzlíkom vyšlo mladé dievča. Ako došlo pod obloky a tvárou v tvár uvidelo sa s prstenkárom, začervenal sa a začalo ustupovať.

„Veď to človek mladý; možno, mládenec.“ hŕtala dievčina.

„Neboj sa, holúbok pekný!“ zavolať prstenkár. „Mám krásnych stužiek; na mój pravdu, dnes dobre kúpiš odo mňa.“

„Ja by som tkanicu chcela kúpiť,“ poponáhľala sa riecť, čím vyvrátiť mienila domnienku, akoby jej potreba z márnomyseľnosti pochádzala.

„Dobre!“ slovil Martin a otváral svoju truhlicu. „Kúp si, kúp; a ja, keď som tak dobrej vôle, dodám ti stužky.“

Dievča zase ustupovalo.

„Teda len tú tkanicu — no. Aká si hanneblivá... A veru žeby ti bola stužka, ktorú myslím. Takej nedostaneš tak chytro!“

Dievča vyberalo si tkanice, a Martin zahladel sa na ňu.

Preberajúc sa v truhlicke, osmelila sa, jazýčok sa jej rozviazal, už ona rozprávala a — Martin mlčal.

„Kolko mi rýfov dáte za toto?“

Martin neodpovedal, len díval a díval sa na devicu.

Ona ukradomky kuknúť chcela na neho, prečo jej neodpovedá: oči sa jím stretly. Jaj, aký to pohľad; na ňu takým okom nedíval sa ešte nikto. Ale zato nezutekala.

Prstenkár chytil ju za ruku.

„Ako sa zovieš, duša moja?“

„Hanka,“ odpovedalo dievča so sklopenými očami.

„Hanka... pekné meno, milé meno; aj moja nebohá mať Hanka bola,“ hovoril Martin. „A sú ti živí rodičia? Máš bratov, sestry? Si hádam len sama doma?“

„Jaj, načo toľko otázok!“ skočilo dievča, chcejúc odniesť aj svoj uzlík.

Prstenkár zachytil ju za ruku.

„Už tak len neodídeš. Z ktorých to teda chceš tkaníc?“

Hanka ukázala na sväzočok, ktorý už predtým mala v ruke; Martin priložil svoju mieru, ale miesto nej díval sa na dievča.

„A to všetko?“

„Všetko, aby si ma zpomínať mohla. — A tej stužky?“

„Teraz nepotrebujem,“ zvrtila sa Hanka.

„Ale keď druhýraz prídem, nuž prijmeš?“ volal Martin za ňou.

„Prijmem,“ rieklo dievča prtlumeným hlasom a zo dvora zašľhalo ešte na prstenkára jedným okom.

Martin sobral svoje veci a pískajúc odchodil.

Malým oblôčkom malého domca sprevádzalo ho dvoje očí ku samému sklu prítisnutej okrúhlej hlavičky.

„A keď je z toho domca, sotva bude bohatá,“ pískajúc dumal Martin, pričom mu obzvláštne zažiarily oči a píšťala zvučala, ako ešte nikdy.

Od tých čias neodchodil ďaleko od dinky, Hankou obývanej. Každý týždeň zastavil sa tu aspoň raz a zastavil sa pod oblokmí malého domca. Hanka, ako zaslúchla prvé zapísknutie, pribehla k oblôčku, a ľahšie jej bolo okolo srdca, keď len kus partice Martinovho klobúka mohla zazreť. Prstenkár, keď sa už dosť napredával, keď porozchodili sa od neho, zapískal sladšie, zvučnejšie, pozrel do obloka, a oblokom kuklo na neho milé oko Hankino.

Pozdejšie zpod oblokov aj do izby vnišiel. Hanka nemala nikoho, len matku, a tá nezazlievala túto známosť. Veď Martin bol ozaj hodný šuhaj!

Hanka vo svojej roztomilej vôli poťažkala, čo on to za tarchu nosí; vypytovala sa ho, či neufahá mu to plecica, či nebolia ho nohy. Martin usmievave odpovedal jej na otázky, a už sedeli na lavici vedľa seba. Dievča vzalo mu truhličku, porozhrabúvalo mu všetky veci: a Martin sa len usmieval. Zahliadla mu píšťalu. S detinskou radosťou chytila sa jej, chcela zvedieť, ako sa to píska. Nešlo jej, smiala sa sama, smial sa Martin, smiala sa matka.

Keď odchodil, ona mu podala batoh na chrbát.

Martin šiel, pískal, tak ako prstenkára ešte nikdy nepočuli.

Martin bol šťastný, odtiaľ tie veselé zvuky jeho píšťaly; Martinovi city lásky rozhrievaly srdce, odtiaľ tie sladké hlasy, aké ešte nepočuli ľudia od prstenkára. Hanku nemohol mať sebou, nemal sa s kým tešiť, shovárať; všetko teda, čo cítil, vdúchnul do svojej píšťaly.

Len vstúpi do ktorejkoľvek dediny, len niekoľko zvukov pustí svojím spôsobom z toho jednoduchého drevca, už vedia, že on prichodí. A ponevác samé dobré veci drží, všade hrnú sa mu naproti, od iného prstenkára ani nekupujú.

Nuž a dobre to tak! Keď zarobí, zide sa mu beztak na mladú žienku.

Prostriedkom dediny prstenkár ide.

Ľudia načúvajú, čo to za pískanie. Kto je to? Ten sa smutným práve tak rozumie,

ako Martin veselým. Všetko ide do oblokov. Ah, to je len div! Čo to len má za píšťalku? Tak by predsa ani Martin nevedel.

Nestihnú ani handry sľadúvať; všetko len poslúcha, čo sa za zvuky.

Ale veď to Martin. Hia, tak je, tak; ktože by bol inší. Má príčinu k bólnemu písaniu.

Na samom prostriedku dediny studňa stojí; sadnul si tej na srub a tak preberá na píšťalke. Obišiel podstienku malého domca, len odtiaľto pozerá k jeho malým oblôčkom. Nejde mu nikto kupovať: a on je rád. Môže si nemylene písať, bez prerušovania vylievať svoje žiale.

Čo píska, to je dlhá, bólna pieseň. Netreba k nej ani slov, porozumie jej každý. Dievča, ktoré mu tak prirástlo ku srdcu, stalo sa mu neverným: vydáva sa za iného šuhaja, za syna gazdovského. Marne sa bol tým potešoval, že chudobná je aj ona, že môže ísť za neho: prišiel iný, nie prstenkár, nie handár, ona zabudla na sľuby svoje.

A v piesni Martinovej niet hlasu rozhorčenosti; on žiali, bolí ho, ale Hanku nezatrucuje. Láska jeho tak vrúcna bola, že aj oklamaná nemôže sa premeniť v zášť. Keby sa aj dovoliť mohol bólnou piesňou svojou neba, nestrnul by na Hanku jeho hnev, lež pokoj, požehnanie.

Veď kedby sa za šťastných svojich chvíľ, zapríčinených jedine Hankou, nebol naučil tak písať, teraz by v ubolenej hrudi svojej musel zavierať tie žhavé city!

Nepopúšťa teda píšťalôčku svoju a odchádza z dediny. Aspoň kým neprejde ešte tých niekoľko domov, kým nedostane sa na koniec, bude mu ona veľmi potrebnou.

Od tých čias dlho neprichodil Martin sem. Široký je svet, mohol sa v ňom dosť naprechodiť. A čím ďalej bol od Hanky, tým ľahšie niesol svoj bôl, tým menej žialu flumočila jeho píšťalka.

Meno Martina zamenili ľudia menom smutného prstenkára.

A píšťalka plakala z dediny na dedinu — najbolastnejšie, keď šiel pozreť do svojho rodiska alebo dakedy ta, kde bývala Hanka.

Jozef Škultéty.

Anthropologické úvahy.

O vlohách vôbec a o vlohách zvláštnych (pozorovaním a načúvaním prírody, činnosťou ducha k výtvaru slavného ľudského umenia rozvíjajúcich).

Dľa všeobecného nástinu *Karola Rosenkranza* určitejšie pojednáva *P. H.*

(Dokončenie.)

Pri tom nekonečnom rozdieli predsa, jaký medzi duchom človeka a duchom prírody panuje, javí sa i duch ľudský jako aj duch prírody, zvlášte zvukom a hlasom, a tak vnímaný býva smyslom sluchu, lebo aj pohyb hrmotný, ktorý sa v prírode deje, viac sluchom nežli okom pojať a pocítiť sa dáva; však i znenie reči ľudskej a melodie v piesni vlnami vzduchu k ušiam sa nesie, ba aj Duch Svätý, zaslúbený učedníkom odo Pána, mohol byť iba v zvuku prudko sa valiaceho vetru, od týchto a od prítomného množstva ľudí pocítený, a len za tým zkusili tamí i predivný a mohutný účinok ducha toho božského, na duše jejich spôsobený. Oko môže síce krotiť litery a slova, nimiž sa duch fixuje, tiež duchovné veci si osvojovať, lež účinok zvuku, hlasu, reči a spevu je o veľa mohútnejší a účinnivejší na nás, lebo to vieme, že reč ohníva a spev krásny hýbe srdcom a zatrasia dušou; pocit veľkej duševnej rozkoše a slasti len takto naplňuje a svätý zápal zmocňuje sa nás. A tak duch prírody i duch ľudský pomocou sluchu pôsobí na ducha nášho.

Povetrie mierno hýbané ovieva tvár i sluch náš, je to milý zefir, symbol jemnej naladenosti, šepotajúci v listoch stromov: silný vector hučí do usú, víchor lomcuje, buráca, hvízda, fíci, stone a plače. Vzduch, pôsobiaci na Eolovú harfu, vydáva zvláštne zvuky a hlasy; chrobač iba prudkým rozrázaním povetria kriedlami hučí a bzučí; ptactvo prostriedkom povetria, z plúc vytisnutého, vydáva svoj hlas, krákorí, kráče, gága, kváka, šveholí, šteboce a spieva; i človek týmže spôsobom plúcami, hrdlom, podnebním, zubami a jazykom modulovaný hlas v lábeznú reč a v premilý spev mení. O neprijemných hlasoch štvornohých zvierat nechceme tu slovo štríť.

Vzduch pôsobí i pri hudbe, nielen tým, že pomocou jeho zvuk a hlas jedine k uchu nášmu sa nesie, ale i tým, že on pri organoch a harmoniume, v píšťalách a trúbach

hučí, zvučí, duní a hlas hudbní vydáva. A či sa to isté nedeje i pri hudbných nástrojoch, do nichž človek fúka a dúcha dľa pravidiel v nótach ustálených, aby hudbu prevádzal mohol? Jako pri píšťalách, trúbach, flautách drevených i mosadzných, alebo pri drumbli a gajdách.

Vetor na riekach, jazerách a na mori vŕvodiaci pôsobí vlny, dvíha jich, lomcuje, udieraním o skaly a lode, hučí, zvučí a duní strašne a nesmierne, je to anjel zhubca, na vodách bytujúci. Za našich časov tak rečným telefonom do netušenej predtým dialky nesú sa hlasy, reč, spev a hudba ľudská k zábave spanilomyseľného obecnstva.

Voda však i spádom svojím voľnejším alebo prudkejším zvuky vydáva; v tichých potôčkoch žblnkoce, v menších riekach šumí, vo väčších hučí, pri hlbokých spádoch ale temer zvukom hromu do dialky sa ozývajúci rachotí.

Oheň, horáčnosť premieňajúce vodu v pary, táto najprv klokoce a blboce, potom syčí a píska, až rúrami vedená i púšťaná odfukuje sťa obrovský kôň, alebo divý sarkan našich povestí, kolajnicami pak železníc hrnotí do ďaleka. V továrňach, strojami vodnou parou pracujúcich, prebýva pekelný lomoz, ako v bájočnej vyhni gréckych kyklopov, vypadá to teda ako burácanie zlých duchov.

Elektrina v oblakoch shromaždená, na pozitívnu a negatívnu rozložená, mocnou príťažlivosťou spojujúce sa rýchlosťou svetla, blyška a rachotí tak hrozne, že takéto rachotenie žiadne ľudské delo spôsobíť nevládze.

I magnetismus na točnách zemských, menovite severnej, prekrásne výjavy najrozmaniťejších bariev a podôb vŕvodiaci, spôsobuje často desné výstrely.

Oheň i vo Vulkánoch pomocou vodnej pary a plynov strašne soptí a buráca, vo vnútornosťach zeme pak šarapatiac, touto hrozne zatrasia a desivé podzemné dunenie

a hrávanie zapríčiňuje. A to je hla duch živov prírody, ohlašujúci nám veľkosť všemohúceho Boha Stvoriteľa, ktorý tymito hroznými výjavy k nám srozumiteľne hovorí a nás k oslave mena svojho tak rozmanitým spôsobom upomína!

Toto všetko napodobňujú ľudia v malom, v hrnotnej hudbe svojej, ktorá niesúc príjemná a nežná, i tureckou sa menuje, vyrážajú predobre tú tureckú vášnivosť, bubnami rachotiac, mosadznými taniermi evendžiac a trúbami hučiac a vrešťiac.

Medzitým kovy vo všelikej podobe v hudobné nástroje prerobené, staly sa velice dôležitými v obore hudby, lebo už zvony harmonisované milo zavznievajú, na malých zvonoch znajú predovšim Čímania pekne hrať, znion, harfa a cymbal sú strunami opatrené, a pravý umelec zná nás takou hudbou okúzliť, gitara má i čisto ovčie i šikom okruštené struny a je nástroj ku spevu výborne sa hodiaci; lež z mosadze vyrábajú i písťale a trúby rozdielneho druhu, a preto hla možno i kovovými nástrojmi dojemnú hudbu prevádzať; pri znione, harfe a cymbale účinkuje však i drevo, ktoré resonančnú podlahu pôsobí a jehož výbornosť velice vľiva na zdarilú hudbu. Ba aj vnove vynajdené harmonium, velice príjemné svojimi hlasmi, skladá sa z dreva a z tlapiek mosadzných, z ktorých povetrie pomocou mechu a klavesov, klavíru podobných, utešené tóny vyluzuje.

Zvony harmonisované príjemne zavznievajú v ušiach našich, hrať síce na nich žiadne kusy nemožno, lež hlas jejich je nábožnosť vzbudzujúci a skutočne preniká vnútornosti naše, i keď volajú živých do chrámov a upomínajú jich na jejich vyššie určenie, prebúdzajú z hriechov a pobádajú ku pokaniu, i keď oznamujú nám ranniu, poľudňajú a večerniu dobu, aby sme v každú zvlášť na oslavu božiu pamätali. Nadovšetko ale nás preniká hlas zvonov, keď našim mŕtvym vyzváňajú a nás ku pohrabu zovú, tu oni i jako plačúci vypádajú, i jako privolávajúci „Memento mori,“ to jest: pamatuj na smrť.

Národy, smyslom sluchu vedené, menovite však kresťanské, utvorili si svetočýrnu, slávnú hudbu, jakej ľudstvo v starožitnej dobe, alebo

aj v stredoveku nikdy zo seba nevyvinulo a neslýchalo. Obdivujeme zaiste chrámovú hudbu organu, výborným majstrom prevádzanú, ktorá nás nábožnými nápevami do neba unáša, a žasneme nad skladbami, jaké či pomocou znionu (fortepiano) a či harmoniumu, jak na spôsob organu, tak i spôsobom svetskej hudby, písťalmi a trúbami opatreného, znením celého orchestru prevádzať možno, a tak jeden jediný umelec zasadnúc k nemu, môže nám nahradiť celú hudobnú spoločnosť! No či tu nestojí duch prírody v službe umenia schopného ducha ľudského?!

Prí zpomenuť už gitare a harfe možno dobre spievať, pri citare a cymbale však i spievať i tancovať, jakož i znion sa dobre ku tancu hodí.

Ale najznamenitejším hudobným nástrojom pre virtuosov v musickom umení ostanú navždy husle, ktoré sú síce starý už hudobný nástroj, ale prevýborný, pre tú najkrásnejšiu hudbu na svete, keď celý orchester spolu hrá, majú i tak rečenú basu, ktorá hrubý hlas zo seba vydáva. Pozoruhodno, že tu púhe ovčie a hodbabné struny tak výbornú službu preukazujú!

Konečne však osvedčiť sa musíme, že nieto nad hudbu v okálnu, harmonicky prevádzanú vo veľkom, z početných spevákov zaležajúcom sbore; to je už opravdu nebeská hudba, anjelským chórom sa podobajúca!

Takouto harmoniou hudbou na stupeň vysokej dokonalosti umelcami najvzdelanejších europejských národov, menovite Vlachov, Francúzov, Nemcov a Slovanov, privedenou (ačkoľvek aj iné národy majú tu svojich výtečníkov, mimo Turkov, ktorí jako v civilizácii, tak aj v umení ničím sa vykázat nemôžu): dokazuje človek, že on je ten jediný tvor tejto zemskej planéty, ktorý všetky hlasy a myšlienky v tomto svete božom roztratené dovedna sobrať, v duši a v srdci svojom sústredniť, a tak v pravú, úchvatnú harmoniu sliať môže, aby celým zemským svetom zavznela ta sláva Božia, ktorá sa po Vesmiere rozlieva. A že len človek, vedomý Boha a túžbou po Bohu naplnený, schopný je velebnosť a krásu božieho sveta pojať, pocítiť, vyslovit a ospievať. Nič nenie tak spôsobné

hlbku citov a vznesenosť myšlienok ľudských vyraziť, zármutok i radosť vyjadriť, pobúrenosť i pokoj natieniť, zúfalosť a nádej nalíčiť a blaženstvo spokojného, v Bohu uradovaného srdca, ktoré nad svetom a útrapami jeho zatriumfovalo, vysloviť!

Ale jako nepovstal umelec bez výborného vidu a sluchu vôbec, tak ani znamenitý rečník a dramaturg bez neho povstať nemôže. Tieto dva v tele ľudskom osadené, s mozgom a s čuvami predivne spojené, a preto do hlbín duše a srdca vnikajúce smysly, skrze ktoré celý svet do seba vnímame a v sebe jeden boholudský svet prerábame: sú ten najväčší a najvznesenejší dar, ktorým nás Všemohúci obradovať a ušťastličiť mohol. My teda zdravým smyslom našim vela, prevela ďakovať máme, nielen ohľadom vnímania do seba stvorenej Bohom objektívnosti, ktorú vo svoju prerábame, ale aj ohľadom sil, do prírody vložených, ktoré subjektívnosť tejže prírody tvoria a zachytené súc nami a preniknuté duchom našim, nášho ducha ako duch prírody znamenite podporujú, i ku geniálnym vytvorom usposobujú, lebo príroda ostane navždy i dobročinnou pestúnkou nášho ducha!

Vidíme to i na indického pôvodu národe Cigánov, osadenom v Uhorsku, ktorý ťažko sa dajúc vytrhnúť zo svojho stahovavého a kolibového života po krajine, pri ňomž sa mu mozolne pracovať nechce a nehodí, jedným veľkým darom prírody vyniká, a to je dar znamenitého hudobného sluchu, ktorý sa v ňom rozvil v obdivovaný musický talent, zvlášte na huslách. Tento po osvete a zvláštnej vzdelanosti nedychtiaci syn prírody je mimoriadnym zjavom v indoeuropejskom pleme. Škoda, že títo hudobníci, keď už z nôt výtečne hrajú dovedú, netúžia aspoň po tolkej vzdelanosti, ktorá by jich usposobila i ku skladaniu slávnych hudobných kusov, znajúc to, že hudobníci všetkých iných národov nielen dobrému braniu, ale aj výtečnému skladaniu venujú svoje musické vlohy.

Pravda, že sa k tomu vela vyhľadáva, lebo tu sa vyžaduje duch zbožný, krásnych ideálov, a srdce nad hmotu vysoko povznesené, harmoniu Vesmieru do hlbín svojich túžobne

prenášajúce; lebo niečo ani dokonalej hudby bez viery a posvätenia. K tomu treba hudobníkovi, aby tak ďaleko dospel, nielen cudzé skladby dokonale preštudovať a jich si osvojiť, ale aby sám bol tvorivým, aby znal city a myšlienky svoje istými tóninami a nápevami vysloviť a potom tieto na papieru kroz ustálené nóty fixovať, takto pak skladbu svoju i technicky previesť, aby čo hlava namyslela, srdce precítilo, to ruka potom v hlavných i zvláštnych, podrobných rysoch theoreticky i prakticky uskutočnila.

Každý umelec a každý poeta musí byť na prsiach matky prírody odchovaný. A jako všetky naše vlohy milosťou božou od prírody prijímame, tak sa vlohy naše opäť pomocou smyslov v nás rozvíjať a týmto v talent alebo v génia sriať môžu, ak sme sa k tomu v ľudskej spoločnosti dostatočne pripravili a ustavične sme k tomu pobádaní, aby sme nezmarili v sebe tie telesné i duševné schopnosti, je-jichž zárodok vložil do nás Boh náš všemohúci. Dla tohoto je úlohou každého človeka, svoje Bohom a prírodou obdržané dary rozvíjať, k zrastu, k prekvetaniu a k prinášaniu slávneho ovocia privádzať, a síce ušlachtilými, neunavnými snahami, bedlivým pozorovaním a naslúchaním všeho, čo sa nám na svete predstavuje a čo smysly a ducha nášho jma; pilným cvičením sa v každom obore vedy a umenia, s túžbou po sláve boholudského sveta a života, ktorá z hlbín duše našej a zo srdca svätým ohňom plápolajúceho na vonok, k činnosti na poli nášho dejstvomania prebijať sa musí. Lebo žiadna ľudská duša nič hotového od Boha neprijala, ale iba základ, zárodok a možnosť, a tak len vlohy k tomu, čo nás v doktorom obore výtečnými a šťastnými učiniť môže! My Slováci zvlášte s mnohými prekážkami v ohľade tomto zápasit musíme; lež Bohu vďaka, duch náš je tak intenzívny a naša prirodzená schopnosť býva tak znamenitá, že s milostivou dobrotivého Boha pomocou, ktorý naše prefažké postavenie zná a vidí, i tým prekážkam odoláme a staneme sa takými, jakými nás dobrotivý Boh mať chce, keď nás na tento svet povolal, abysme v ňom naše krásne určenie naplnili; dajž tedy, milý Pane Bože, svojho požehnanie k tomu!

Athas Gavriolo.

Maloruská idýlla.

Vo vsí boli tomu ľudia navyklí, že v dome starej Upoky velice pokojne nešlo. „V starej peči diabol kúri,“ hovorí maloruské príslovie. Za štyridsať rokov žila šťastne so svojim mužom, a ponevác ho na veky, keď opilý z krémy domov prišiel, lomila, a on každodenne opilý z krémy domov chodil, bila ho za štyridsať rokov každodenne, čo sa predsa tak tichúčko, ako modlitba diať nemôže. Ale takého lomu ako dnes, ešte v dome starej Upoky nikdy nebolo. Počut bolo krik, ako čoby niekoho mordovali; bolo počut búchať, líť, plakať; i tá poslednia ešte dobrá šiba okien v dome bola roztluknutá; pes a mačka a za nimi i krotký havran utiekli sa na ulicu.

„Čo len robí zase tá stará bosorka?“ pýtala sa jedna suseda druhej.

„Tomu prekrštenému židovi, ktorý statok „Oliva“ pána Pančorovského kúpil,“ znela odpoveď, „tomu sa ľúbi to dievča, Ursa, a stará mu ju chce dať. Čo má robiť? Nebohý prepil všetko; ona musí za to teraz hladovať a židák jej sľubuje zlaté hory.“

„To ale nenie žiadna príčina k tomu, aby svoju dcéru bila.“

„Prečo nie, keď je zatvrdilá a šťastie svoje od seba odstrkuje.“

„Tedy ona nechce toho žida?“

„Veď je to práve; radšej chce do vody skočiť.“

Pomalý nastalo ticho v dome Upoky a konečne vyhasilo sa i svetlo. A zas sa po malej chvíly otvorily dvere a šumné, mladé dievča vystúpilo opatrne von. Bola to Ursa. Bežala dedinou smerom ku rieke; ale nevbekla do vody; prešla cez starý, zbudlený mostok, ktorý sa kolembal pod ňou a potom ďalej, von do noci, von do šireho sveta.

Hviezdy vyšly a pôsobily plamenné znamenania na nebi, zároveň prskajúcim iskrám na lunách rieky, na jazere. Ona nešla za tým svetlom, ktoré v najbližšej trstine svobodne jej kynulo; vedela, že je to svetlonos, a práve tak málo šla za tým mužom, ktorý na koni tade šiel, keď smelo popri cintore

susednej dediny prechodila a on mimo nej šiel. Bol to nový majiteľ statku „Oliva,“ drzy chlap, drzého držania a ešte drzejších rečí. Darmo jej ponúkal všetky poklady, ktoré ináče v stave sú srdce maloruskej sedliackej devy okúzliť: ako červenú šatku na hlavu, červené koralle, červené čizmičky a šta mlieko biely kožuštek, a darmo sa prisahal, že on s ňou dobre mieni a za ženušku si ju pojať chce. Ona ho nechcela vypočuť, a keď jej cestu zastúpil, odlomila chytro prút šípovy a trafila koňa jeho tak dobre, že divý skok v bok urobil. Preskočila potom plot cintora, popreskakovala zelené hroby, smižno ako srnka, až ju stratil z očí.

Obrátila sa k severu a celú noc putujúc i ráno ešte neustala. Okolo poľudnia sedela na skale pri jednom prameni a pila vodu, ktorú si rukou načierala, a jiedla ten kúsok chleba, ktorý z domu so sebou vzala.

Starý, kože do mesta vezúci sedliak našiel ju tam sedieť. Slovo nasledovalo a podávalo druhé a starý ju vzal na voze sebou. Celý deň i celú noc sa s ním vezla, bez toho, žeby niččo okúsila; hanbila sa mu vyjaviť, žeby hlad trpela.

Keď zase svitlo, išli cez peknú dedinu; z ďaleka ligotali sa už aj väže mestečka. Odrazu skočila Ursa dolu z voza. „Ja som tu doma,“ slovila, ďakovala svojmu vodcovi a rýchlo sa vzdialila.

Slnko dvíhalo sa práve na pokraji roviny; zo všetkých strán bolo vidno radostný ligot a počut spev. Rosa na tráve a kvetoch závodila s hravými vlnkami potoka v odbleskovaní líčov slnečných; orači spievali na poli, a zo zelených ozimín vyletovaly odovšiaľ spevavé škovránky.

V dedine behali polonahé deti sem a ta. Tu i tam niesla deva vodu zo studnice. Ináč bolo ticho. Ursa prišla k malému domku, ktorý jej na prvý pohľad napadnul; lebo mal červený dach a bol tak pekne obielený, aj ležal trochu stranou od iných na malej výšine, ktorá síce ani spomenutia nezaslúži, ale tu na rovine predsa napadla a stál uprostred

zahrady. Tie biele steny usmievaly sa tak milo uprostred zelených krikov, a ľahký z nízkeho komína vychodiaci dym, visel ako priezračný obláčok nad zelenými korunami stromov, ktoré tíško šumely, ako šum modliaceho sa shromaždenia. Ursa si myslela, v tomto dome musí duchovný otec bývať, žiaden iný, a tak vystupovala rýchlo hore zahrádkou ku nemu.

Pred dverami vyskočil jej s hlasitým brechotom biely, veľký pes v ústrety.

„Čo chceš?“ zvolala naň, „či ma chceš rozdriapať? Utíš sa, bratku!“ a bez ďalších okolok sblížila sa k nemu, aby ho pohladila. Zviera pokojným a smelým zvukom jej pekného hlasu premožené, počalo chvostom krútiť a kráčalo vopred do domu cez malú kuchyňu, v ktorej každá rajnička a každý hrniec od čistoty sa usmieval, do veľkej, vybielenej chýže, v ktorej pod obrazom svätého Juraja, za dlhým z hrubého dreva stolom jeden muž sedel. Pred ním stála misa s mliekom a ležal biely chlieb, z ktorého si krotký čížik omelinky vyberal.

Muž ten nebol viacej mladý; ale ešte ani starý; áno on vyzeral práve pekne so svojou dlhou pobelavou bradou a veľkýma, snivýma, sivými očami, ktoré meravo, ako sa zdalo, vo veľkom zaúvení na prichodiacich upieral.

„Kto je to?“ pýtal sa.

„Úbohé, ochranu hľadajúce dievča,“ odvetila Ursa, nie málo zarazená jeho otázkou.

„Ako to?“

Oznámila svoje meno a rozpovedala svoju históriu.

„Sadni si,“ slovil pilne a pozorne vypočúvajúci muž; „ustala si, jiedz so mnou. Jestli mimo toho hľadáš dobrú radu u Athas Gavrilu, možno že ju dosiahneš, ale o ochranu?“ Usmieval sa. „Jakože ťa mám ochrániť, devo, ja sám ochrany potrebujúci, ja slepý?“

„Ty si slepý?“ Ursa pozerala temer so strachom na neho.

„Áno som.“

„Ale ti to nepoznať.“

„To nič nemení na veci,“ odvetil Athas Gavrilo; „áno bolo by to lepšie pre mňa, hneď by každý vedel, že som zraku pozba-

vený. Ľudia by sa mi vyhýbali, kdežto takto neraz strcaný, často až k zemi porazený bývam.“

„Či nikoho niet pri tebe?“

„Nikoho, mimo tohto psa,“ slovil Athas; „Ľudia z dediny pomáhajú mi síce poriadok držať v domácnosti, za to jim niečo spievam, alebo histórie rozprávam, alebo som jim na iný spôsob užitočným. Keď sa ale niekde z domu pohnúť chcem, musím sa na svoje nohy a na tohoto môjho priateľa opreť. Pohladkal psa, ktorý svoju veľkú hlavu na jeho koleno položil a pozorne naň pozeral.“

„Tak dovoľ, aby som ja pri tebe zostala,“ slovila Ursa; „ja chcem pre nášho Spasiteľa vďačne byť tvojou ochranou, a ty mi tiež dobrodenia preukážeš; lebo ja sa nechcem k mojej matke prinavrátiť, radšej skočím do vody.“

„Čo to hovoríš za pohanské reči, dievča,“ odvetil slepý spevák; „s pánom Bohom sa nijakým spôsobom sváriť nesmieme.“

„Tebe je ťažko vo mne dôverovať,“ pokračovala Ursa, „ktorá som ako pobehlica prišla ku tebe. Ani len nemôžeš vidieť, či mám poctivú tvár. Ale smiluj sa a oprobuj to so mnou.“ Hodila sa mu k nohám.

„Staň,“ riekol Athas; „tvár tvoju nevidím; ale počujem tvoj hlas, tvoju reč, a moje srdce mi svedčí, že si ty poctivé dievča. Jestli ťa to neomrzí, slepého vodíš, tak zostaň tu.“

„Ďakujem ti,“ slovila Ursa; „a nebo ťa zato požehnaj!“

Tak zostala chudobná deva u slepca a riadila dom jeho. Ničoho nebolo, čo ho by sa ona horlive a rozumne nebola chytila; varila chutné jedlá; držala mu šaty a bielovizeň v najlepšom poriadku; zahrada sa pod jej rukou darila; opatrla kravu, kozy a kury; zariadila pole a spriatelila sa dosť skoro aj so psom, ktorý ju všade sprevádzal.

So slepým spevcem z počiatku len tolko hovorila, čo nevyhnutne bolo potrebné; čakala pokorne, kým ju on osloví. Bolo to v najbližšiu nedeľu pri službách Božích, keď ho po prvý raz spievať počula. Ursa ho vyviedla na chór a stála potom dolu v kostole medzi ženami.

Žiaden orchester, žiaden organ, len spev zavznieva pri omši gréckych katolíkov; hlas

ľudský jedine je hodný ku Stvoriteľovi hovoriť.

Každý raz, kde speváci na jednom mieste dľa predpisu obradu, hlasy svoje povýšili, vznášal sa jedon hlas milo a sladko vysoko nad ostatné všetky; bol to hlas srdce dojímajúci, tajný bôl v ňom zbudiaci, ale ho priam aj uspokojujúci, pôsobiaci sfa ruka matkina, keď dieťa po čele hladká, a ešte pri premenení, keď kňaz kalich ukázal, sa tento hlas len vysoko nad tento zemský svet povznášal; podobal sa razom orlovi v povetrí, blížkemu sluku i hviezdám. Ursa mu naslúchala ako tajomnému zjaveniu.

„To spieva Athas Gavriilo,“ riekla jedna sedliacka ku svojej susede.

„Akoby aj mohol iný tak spievať,“ znamenala poslednia.

Ursa mala pred slepcom veľkú vážnosť, keď ho z chrámu domov viedla; jeho spev zavznieval jej ešte dlho v duši.

Ona ho odteraz na všetkých jeho cestách sprevádzala; vodila ho na jarmoky, do krčiem, do maloruských šľachtických dvorov, do fár, zkrátka všade, kde spieval. Ona mu nosievala bandurku, na ktorej svoj spev sprevádzal; sbierala do jeho klobúka peniaze pre neho. Keď si tak kráčal ten slepec, o rameno tej sumnej devy opretý, so psom na poverku vedľa seba, zdal sa byť žobrákom, žobrákom aj keď mu jeho poslucháči strieborné a medené peniaze do klobúka hádzali a on sa jim s povďačným kývnutím hlavy poďakoval; keď si ale zasadnul na vyvýšené miesto a spieval alebo vyprával, tu stal sa kráľom, prorokom, poetom. V jeho spevoch prichodili zo šedej mhy starobylosti hrdinovia ľudu jeho, na rýchlych koňoch tiahnuc; na čele všetkých Iliá Muromec, hrdinský syn sedliacky, opravdový hrdina pospolitého ľudu; vidno jich bolo bojovať, víťaziť, alebo mužne padať; bolo jich vidno smelo na odpor sa postaviť Poliakom, Tatarom a Turkom; vidno bolo i neprijemnú postavu pána Kaniovského, najžartovnejšieho tyrana, akého kedy svet videl na dejšti sa objaviť, židovskú venušu Poľska a zbojníka Doboša, a keď rozprával, tu oživily postavy biblie a osudy jeho vlasti a kráľovia, pekné kňazny, prefikani židia a ešte prefikanejší

sedliacki holomci maloruskej poviestky, a duchovia hôr, vody a povetria počaly hovoriť a Ivanok prevádzal svoju bezuzdnú hru.

Tu načúvali bez dechu slepca všetci, nábožnejšie však než všetci visela na pernách jeho Ursa a jej srdce bilo oduševnene so srdcom jeho. Niemenej horlive súčasťnila sa na všetkom, čo Athas Gavriilo v svojom dome hovoril a učil. Kedykoľvek ľudia k nemu prišli, povždy mala nejakú robotu v jeho chyži a chodila vždy von a dnu, a ľudia prichodili o poradu k slepcevi temer ustavične. Tie najpodivnejšie postavy stretávaly sa u neho; a ponosy a žiadosti byly pri tom rozdielne k počutiu. Prichodili k nemu zaľúbenci, čarovný prostriedok lásky od neho žiadajúci, nímž by chladné alebo pyšné srdce dobyť mohli, iní, ktorí neverného milenca alebo tekavú milenkú si upútať žiadali, a zase iní, jichžto spojeniu vôľa rodičov alebo iné prekážky v ceste stály. Prichodili takí, ktorí žiarlivosťou mučení boli, rodičia, čo nezdarené dietky, mužovia, čo ľahkomyseľné ženy mali. Prichodili osoby, nejaký svár spolu majúce, a zase iné, obchod uzavrieť chcjúce; prichodili i zdraví i nemocní.

A každému vedel Athas Gavriilo, keď nie pomoc, tedy potechu a úľavu poskytnúť. Naľkoľko to v jeho moci ležalo — a jeho moc nad srdcami bola veľiká a nie menšia bola jeho známosť mocí prirodzených, — sotieral slzy nešťastných; vrátil milenke milenca, mužovi ženu, rodičom dieťa; upokojil každý svár; chránil každého pred škodou a preľštením a uzdravoval nemocných.

Mnohí prichodili aj tým cieľom, aby sa od neho jednomu, druhému učili, jedno, druhé od neho sa dozvedeli, a on všetkým s nevýslovnou trpelivosťou dával odpoveď a vývod: vysvetľoval jim zjavy prírody, zákony, tajomstva plné učenie cirkve a sto iných vecí.

Ursa načúvala ustavične a s každým dňom stupňovala sa jej úcta naproti Athas Gavriilovi, a bola mu povďačnou svojím skromným, mlčanlivým spôsobom. Odkedy u neho bola, zdal sa jeden z tých dobrých duchov, ktorí dľa viery nášho ľudu s človekom spolubydlia, jeho radosti, bóle a žalosti sdielajú, v dome jeho tajne pôsobiť; všetko bolo v ňom ešte

krajším, príjemnejším a čistejším. Očividomé pozhnanie spočívalo na celom hospodárstve, na hoviadkoch, stromoch, i na poli. On i ona mali lepší oblek, a oboch priateľ, verný pes, stal sa patrne okrúhlejšim a liskavejším.

Večierkami, keď sami bývali, obzvlášte v zime, keď vysoký sneh slepému spevcovi cestu obťažil, alebo úplne znemožnil, spieval Athas Gavrilu jednu lebo druhú pieseň pre seba a Ursa ho počala, najprv bojazlivo a ticho, potom voľdy smelšie, plným hlasom a z celého srdca sprevádzať.

„Aký pekný máš hlas,“ slovil raz slepec; „kto ňu učil spievať?“

„Ty sám,“ odvetila ona náhle, „nikto iný.“

Odteraz spievali voľdy spolu a ona sa chytro všetky jeho spevy naučila, ba priučila sa i hre na bandurku a sprevádzala ho na nej.

Raz navštívil bohatý sedliak zpoza Dniestru Athas Gavrilu. „Akú to krásnu devu tu máte,“ slovil tenže, keď Ursa na niekoľko okamihov chyžu opustila.

„Tak, pekná je?“ odvetil spevec; „to ja neviem. Akože vyzerá? aké má oči? či je malá, či veľká? biela a či počerná?“

„Dievča ako srnka; to je všetko, čo riecť môžem,“ slovil sedliak.

Athas Gavrilu sa zamyslel.

A raz zase, keď v Zavalči v krčme Abela Schöps-a spieval, stalo sa, že Ursa von vyšla, aby si rozpustené vrkoče upravila, a že onedlho sa aj Athas Gavrilu ohmatávajúcu stenu von vykradol a v stiene dvier stojac, jasný, mužský hlas začul, ktorý Urse polohlasite zlaté sluby robil. „Nebuď svehlavá,“ znelo to sladko a srdečne nocou; „budeš-li mojou ženou, máš žiť ako turecká cisárovná, Ursa; všetkým máš rozkazovať v mojom dome a všetci ňu musia počúvať. Budeš nosiť červenú šatku na hlave, červené čizmičky a korally; kožuštek máš mať ako mlieko. Také pekné dievča, ako ty, nemá predsa žiadnej príčiny sa obetovať.“

Athas Gavrilu sa zatriasol; ale bol ticho a počúval ďalej.

„Ja sa neobetujem,“ odvetila Ursa pokojne; „robím to z celého srdca. Nikdy nepustím slepého spevca, radšej umrem.“

Athas sa vrátil potíšku do krčmy; vedel dosť. V nasledujúci deň musela Ursa židovského faktora gruntovného panstva k nemu zavolať, a Athas hovoril dlho potajomne s ním. Keď ale žid o pár dní zas prišiel, tu zavolať Athas samotnú devu dnu, a ona sa temer ulakla, keď v jeho rukách tri veľké šnóry červených korallov uzrela a na stole pár červených číziem, červenú šatku na hlavu a na stolci rozprestrený ako mlieko biely kožuštek.

„Toto je všetko tvoje,“ hovoril slepý.

Ursa nebola v stave ani slova povedať; hodila sa pred ním na zem a bozkávala jeho kolená.

„Čo robíš?!“ zvolal Athas; „ja nie som ani pánom, ani kňazom.“ —

A zase bola jar, bolo leto, a zase šiel slepý spevec a pekná deva okolo po kraji a spievali svoje piesne.

Tu sa stalo, že jeden večer na ceste do domu prudkým pretrhnutím oblaku boli prekvapení, a na ďaleko široko nebolo ani strechy, ani stromu, ani skaliny, kdeby sa boli ukryli. Spiechali tedy ako len bolo možno dažďom a slotou, pri ustavičnom hrmení a blýskaní ku svojej dedine. Už sa brodily až po členky vo vode, ale ešte vždy netratili ducha. Došli konečne až ku potoku a tu našli lavičku zlomenú.

Marne usilovala sa Ursa slepého spevca viesť cez potok; prúd bol príružný; bol v nebezpečí, že ho voda odvedie. Tu sa prežehnala, poručila svoju a jeho dušu Bohu, vzala ho chytro na chrbát a niesla tak s nebezpečenstvom života cez rozvodnený potok.

„Odpláť ti to Boh,“ slovil Athas Gavrilu, keď šťastne potok prebrodili, a potom počal srdečne a hlasite plakať.

„Neplač,“ hovorila Ursa, lebo ztratím odvalu, a ač to najhoršie sme prekonali, nebezpečie je ešte nie skončené.“

„Ja som už pokojný; poďme len napred,“ odvetil Athas Gavrilu. A išli ďalej prúdiacou sa vodou, pri blýskaní a rachotení hromu, kým búrka stromy až k zemi zhýbala a táto sama silným hrmením sa otriasala, a dorazili konečne šťastlivo ku svojej dedine, ku svojmu domu.

Sotva boli pod ľubým červeným dachom v bezpečnosti, zabudnul priam slepec na vy-

krajším, príjemnejším a čistejším. Očividomé požehnanie spočívalo na celom hospodárstve, na hoviadkoch, stromoch, i na poli. On i ona mali lepší oblek, a oboch priateľ, verný pes, stal sa patrne okrúhlejším a liskavejším.

Večierkami, keď sami bývali, obzvláste v zime, keď vysoký sneh slepému spevcovi cestu obťažil, alebo úplne znemožnil, spieval Athas Gavrilu jednu lebo druhú pieseň pre seba a Ursa ho počala, najprv bojazlivo a tíska, potom voždy smelšie, plným hlasom a z celého srdca sprevádzať.

„Aký pekný máš hlas,“ slovil raz slepec; „kto ťa učil spievať?“

„Ty sám,“ odvetila ona náhle, „nikto iný.“

Odteraz spievali voždy spolu a ona sa chytré všetky jeho spevy naučila, ba priučila sa i hre na bandurku a sprevádzala ho na nej.

Raz navštívil bohatý sedliak zpoza Dniestru Athas Gavrilu. „Akú to krásnu devu tu máte,“ slovil tenže, keď Ursa na niekoľko okamihov chyžu opustila.

„Tak, pekná je?“ odvetil spevec; „to ja neviem. Akože vyzerá? aké má oči? či je malá, či veľká? biela a či počerná?“

„Dievča ako srnka; to je všetko, čo rievť môžem,“ slovil sedliak.

Athas Gavrilu sa zamyslel.

A raz zase, keď v Zavalči v krčme Abela Schöps-a spieval, stalo sa, že Ursa von vyšla, aby si rozpustené vrkoče upravila, a že onedlho sa aj Athas Gavrilu ohmatávajúcu stenu von vykradol a v stiene dvier stojac, jasný, mužský hlas začul, ktorý Urse polohlasite zlaté sluby robil. „Nebuď svehlavá,“ znelo to sladko a srdečne nocou; „budeš-li mojou ženou, máš žiť ako turecká cisárovná, Ursa; všetkým máš rozkazovať v mojom dome a všetci ťa musia počúvať. Budeš nosiť červenú šatku na hlave, červené čizmicky a korally; kožuštek máš mať ako mlieko. Také pekné dievča, ako ty, nemá predsa žiadnej príčiny sa obetovať.“

Athas Gavrilu sa zatriasol; ale bol ticho a počúval ďalej.

„Ja sa neobetujem,“ odvetila Ursa pokojne; „robím to z celého srdca. Nikdy neopustím slepého spevca, radšej umrem.“

Athas sa vrátil potíšku do krčmy; vedel dosť. V nasledujúci deň musela Ursa židovského faktora gruntovného panstva k nemu zavolať, a Athas hovoril dlho potajomne s ním. Keď ale žid o pár dní zas prišiel, tu zavolať Athas samotnú devu dnu, a ona sa temer ulakla, keď v jeho rukách tri veľké šnóry červených korallovo uzrela a na stole pár červených číziem, červenú šatku na hlavu a na stolci rozprestrený ako mlieko biely kožuštek.

„Toto je všetko tvoje,“ hovoril slepý.

Ursa nebola v stave ani slova povedať; hodila sa pred ním na zem a bozkávala jeho kolená.

„Čo robíš?!“ zvolal Athas; „ja nie som ani pánom, ani kňazom.“ —

A zase bola jar, bolo leto, a zase šiel slepý spevec a pekná deva okolo po krají a spievali svoje piesne.

Tu sa stalo, že jeden večer na ceste do domu prudkým pretrhnutím oblaku boli prekvapení, a na ďaleko široko nebolo ani strechy, ani stromu, ani skaliny, kdeby sa boli ukryli. Spiechali tedy ako len bolo možno dažďom a slotou, pri ustavičnom hrmení a blýskaní ku svojej dedine. Už sa brodili až po členky vo vode, ale ešte vždy netratili ducha. Došli konečne až ku potoku a tu našli lavičku zlomenú.

Marme usilovala sa Ursa slepého spevca viesť cez potok; prúd bol prítuhý; bol v nebezpečí, že ho voda odvedie. Tu sa prežehnala, poručila svoju a jeho dušu Bohu, vzala ho chytré na chrbát a niesla tak s nebezpečenstvom života cez rozvodnený potok.

„Odpláť ti to Boh,“ slovil Athas Gavrilu, keď šťastne potok prebrodili, a potom počal srdečne a hlasite plakať.

„Neplač,“ hovorila Ursa, lebo ztratím odvalu, a ač to najhoršie sme prekonali, nebezpečie je ešte nie skončené.“

„Ja som už pokojný; poďme len napred,“ odvetil Athas Gavrilu. A išli ďalej prúdiacou sa vodou, pri blýskaní a rachotení hromu, kým búrka stromy až k zemi zhýbala a táto sama silným hrmením sa otriasala, a dorazili konečne šťastlivo ku svojej dedine, ku svojmu domu.

Sotva boli pod ľubým červeným dachom v bezpečnosti, zabudnul priam slepec na vy-

stalé nehody a neresti; myslel už len na svoju olvážnu vysvoboditeľku. „Poď ku mne, Ursa,“ započal; „ty musíš byť celkom mokrá.“ Chopil ju za ruku. „Ako sa trasieš; môžeš mať smrť z toho.“

„Kto hovorí o mne, keď si len ty ratovaný,“ odpovedala ona.

„Ruháš sa!“ zvolal Athas Gavrilo; „čibý som mohol žiť bez teba? Akonáhle ňa utratím, zomrem priam.“

„Ako chceš,“ odvetila Ursa; „ja by som bola vďačne pre teba umrela, a budem pre teba žiť: moje srdce je tvoje; ja sama som tvoja; rob so mnou čo chceš.“

Athas Gavrilo zavrel trasúcu sa devu do svojho náručia a počal zase plakať. „Ach, keby som len slepým nebol!“ zvolal; „ale takto — ako môžem žiadať, aby také stvorenie, ako ty — mladé, pekné a múdre — navždy pri mne zostalo.“

„A ja predsa zostanem pri tebe,“ vetila Ursa. „Navždy?“

„Navždy, kým nás Boh rozlúči.“

„A ty by si bola v stave sa obetovať?“ hovoril Athas Gavrilo; „ty by si sa mohla stať ženou slepcovou?“

„Tvojou ženou?“ Teraz začala ona plakať. „Ó, Athas, či sa je k tomu tak ťažko odhodlať, aby človek bol blaženým, a či jest blaho pre mňa mimo teba? Veď by ja bola spokojnou čo tvoja služka.“

„Boh ja mne daroval,“ slovil slepý, „buď meno jeho pochváleno. Ale ako sa trasieš —“

„Od radosti,“ hovorila s úsmevom, „že som nie v stave svojej šťastie chápať.“

Ale sa Athas s tým neuspokojil; ukojil sa len potom, keď z chyže von vysla, aby sa preobliekla, a len teraz pomýšľal tiež na to, svoj úplne zmočený oblek s iným zameniť.

Keď sa Ursa do chyže navrátila, sedel slepý spevec na lavici pri peci, v ktorej bol

ohneň zložil a thee k nemu postavil. „Poď ku mne, holubinka moja,“ hovoril, „zohrej sa.“ A keď bližšie prišla, pritiahol ju bližšie k sebe na lavicu. „Všetci Iudia vravia, že si taká pekná,“ pokračoval, „a ja úbohý ňa vidieť nemôžem.“

„Zato ma ale nevidíš ani potom, keď budem stará a špatná,“ odvetila ona so smiechom.

„Aká si ty figliarka,“ zvolal Athas smejuúc sa s ňou; potom jej odhrnul rukou mokré vlásky z čielka a ovinul bojzlivé rameno okolo jej štíhlého tielka. „Ale či ty naozaj chceš ochorieť?“ zvolal náhlo, „kdeže máš kožuštek?“

„Už mi je viac nie zima.“

„Seď tu,“ slovil on, „a dovoľ, aby som sa o teba postaral.“

„Ak ti to radosť pôsobí.“

Stal, a ako mal v obyčaji, makajúce sem a tam po chyži, doniesol jej kožuštek, pomáhal jej obliecť sa doň, pripravil jej thee a sedel zase pri nej s rozkošou načúvajúc, ako ho pomaly chlypkala, a z času na čas lapil ju za ruku, aby sa presvedčil, či je ešte studená.

„Či ty ale vskutku budeš so mnou spokojný?“ počalo dievča ešte raz, posledný raz pokornou pochybnosťou zaujaté.

„Čibý bolo možno ňa nemilovať?“ odvetil on, „ale ty — ty cítiš iste len sústrasť so mnou.“

„Nie, mój milenký,“ hovorila ona, hlavou krútiac; „keby som bola chcela za muža ísť, ktorého neľúbim, nebola by som potrebovala utiecť od mojej matky a k tebe prísť. Teba milujem, z celého srdca ňa milujem, a na veky ňa milovať budem.“

„Bože mój! Bože mój!“ vykrikoval on a padol pred ňou na kolená a ukryl tvár svoju v jej lone, a ona podvihla nežne hlavu jeho a vtisla prvý bozk na jeho perny . . .

Poslovenčil M. Dumný.

OBSAH: Šefraník. Povest. (Pokračovanie.) — Tri stránky z mojej čiernej knihy. V. Vraný. — Mučedlnica. Obrázok z upovedomeľého slovenského života. (Pokračovanie.) — Na Lykave. Povest z kuruckých vojen. Napísal Ant. Em. Timko. (Pokračovanie.) — Prstenkár. (Poviedka.) Jozef Skutěty. — Anthropologické úvahy. Dľa všeobecného nástinu Karola Rosenkranza určitejšie pojednáva P. H. (Dokončenie.) — Athas Gavrilo. Maloruská idylla. Poslovenčil M. Dumný.

☛ S týmto číslom rozposielame soznam nábožných spisov v česko-slovenskej reči.

Prepláca sa u redakcie a administracie v Turč. Sv. Martine:

Celoročne 4 zl., polročne 2 zl. 10 kr. r. č. — „Orol“ vychádza v sošitoch, 4 hácky silných, dňa posledného každého mesiaca.

Tlačou knižtlačiarkeho účastinárskeho spolku v Turč. Sv. Martine.